

Italo - Croazia
1992 - 2022

Ambasciata d'Italia
Zagabria

Srijeda, 16. studenoga 2022. u 19.30
Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog
Mercoledì, 16 novembre 2022, ore 19.30
Sala dei concerti Vatroslav Lisinski

**SVIJET NA
DLANU**
LISINSKI
SUBOTOM
UVJEK LISINSKI
NEPROCIJENIV DOŽIVLJAJ!
22/23

VITTORIO GRIGOLO

tenor | tenore

Darija Auguštan, sopran | soprano
Zagrebačka filharmonija | La Filarmonica di Zagabria
Ivo Lipanović, dirigent | direttore d'orchestra

Gioachino Rossini

Uvertira operi *Seviljski brijač*
Ouverture dell'opera *Il barbiere di Siviglia*

Gaetano Donizetti

Una furtiva lagrima, romanca Nemorina iz 2. čina opere *Ljubavni napitak*
Una furtiva lagrima, l'aria di Nemorino, dal secondo atto dell'opera *L'elisir d'amore*

Giuseppe Verdi

La donna è mobile, kancona Vojvode od Mantove iz 3. čina opere *Rigoletto*
La donna è mobile, l'aria del Duca di Mantova, dal terzo atto dell'opera *Rigoletto*

Pietro Mascagni

Intermezzo, iz 1. čina opere *Cavalleria rusticana*
Intermezzo, dal primo atto dell'opera *Cavalleria rusticana*

Gaetano Donizetti

Una parola, o Adina, duet Adine i Nemorina iz 1. čina opere *Ljubavni napitak*
Una parola, o Adina, duetto Adina e Nemorino, dal primo atto dell'opera *L'elisir d'amore*

Giacomo Puccini

Quando m'en vo, arija Musette iz 2. čina opere *La Bohème*
Quando m'en vo, l'aria di Musetta, dal secondo atto dell'opera *La Bohème*

Giacomo Puccini

Che gelida manina, arija Rodolfa iz 1. čina opere *La Bohème*
Che gelida manina, l'aria di Rodolfo, dal primo atto dell'opera *La Bohème*

* * *

Gioachino Rossini

Uvertira iz opere *Kradljiva svraka*
Ouverture dell'opera *La gazza ladra*

Gioachino Rossini

La Danza Napoletana iz zbirke *Le soirées musicales*
La Danza Napoletana da *Les soirées musicales*

Giuseppe Verdi

Preludij, iz 1. čina opere *Traviata*
Preludio, dal primo atto dell'opera *La traviata*

Giuseppe Verdi

Brindisi: Libiamo nei lieti calici, duet Violetta i Alfredo iz 1. čina opere *Traviata*
Brindisi: Libiamo nei lieti calici, duetto di Violetta e Alfredo, dal primo atto dell'opera *La traviata*

Giacomo Puccini

Chi il bel sogno di Doretta, arija Magde iz 1. čina opere *Lastavica*
Chi il bel sogno di Doretta, l'aria di Magda, dal primo atto dell'opera *La Rondine*

Giuseppe Verdi

Di quella pira, kabaleta Manrica iz 3. čina opere *Trubadur*
Di quella pira, cabaleta di Manrico, dal terzo atto dell'opera *Il trovatore*

Giacomo Puccini

Intermezzo, iz 3. čina opere *Manon Lescaut*
Intermezzo, dal terzo atto dell'opera *Manon Lescaut*

Giacomo Puccini

E lucevan le stelle, arija Cavaradossija iz 3. čina opere *Tosca*
E lucevan le stelle, aria di Cavaradossi, dal terzo atto dell'opera *Tosca*

Nakon koncerta s umjetnicima razgovara Sonja Mrnjavčić.
Dopo il concerto, Sonja Mrnjavčić si intratterrà con gli artisti.

Koncert u povodu 30 godina diplomatskih odnosa Republike Italije i Republike Hrvatske, ostvaren u suradnji s Veleposlanstvom Republike Italije.

Concerto in occasione dei 30 anni di rapporti diplomatici tra l'Italia e la Croazia, realizzato in collaborazione con l'Ambasciata d'Italia a Zagabria.

VITTORIO GRIGOLO

Vittorio Grigolo rođen je u Arezzu, a odrastao u Rimu, gdje je u Scholi Puerorum Cantorum Sikstinske kapele pod vodstvom maestra Domenica Bartolucciija studirao pjevanje.

U Vječnom Gradu je kao trinaestogodišnjak prvi put nastupio u tamošnjoj Operi, i to u ulozi pastira u *Tosci*, rame uz rame s Lucianom Pavarottijem, koji je pjevao ulogu Cavaradossija. Sa sedamnaest godina debitirao je kao solist, a već sljedeće godine počela je njegova međunarodna karijera interpretacijom Don Narcisa u Rossinijevoj operi *Turčin u Italiji* u Komornoj operi u Beču. S navršene dvadeset tri godine postaje najmlađi tenor u milanskom Teatru alla Scala, nastupivši na koncertu posvećenom Verdijevim skladbama.

Već nekoliko godina poslije Vittorio Grigolo nastupa na najvećim opernim i koncertnim pozornicama svijeta i surađuje s dirigentima kao što su Riccardo Chailly, Lorin Maazel, Zubin Mehta, Riccardo Muti, Myung-Whun Chung, Daniel Oren i Antonio Pappano.

Godine 2010. prvi put nastupa u Sjedinjenim Američkim Državama, gdje ga njujorška glazbena kritika nakon interpretacije uloge Rodolfa u operi *La Bohème* proglašava „novom zvijezdom Metropolitan opere“. Grigolov repertoar obuhvaća vodeće uloge talijanske i francuske opere: *Traviata*, *La Bohème*, *Rigoletto*, *Ljubavni napitak*, *Lucia di Lammermoor*, *Faust*, *Romeo i Julija*, *Manon Lescaut*, *Hoffmannove priče*, *Werther* i mnoge druge.

Karijera Vittorija Grigola ispunjena je velikim diskografskim uspjesima, počevši od debitantskog albuma (za koji je dobio i platinastu ploču), „Priče sa zapadne strane“ za koju je nominiran za nagradu *Grammy*, do albuma koje je snimio za izdavačku kuću Sony Classical *Il tenore italiano* (koji je bio na prvom mjestu Billboardove ljestvice klasičnih albuma), *Arrivederci* (2011.), *Ave Maria* (2012.), *Les plus grands airs de l'opéra italien* (2013.) i *The Romantic Hero* (2014.).

Da bi opernu umjetnost približio što većem broju mladih ljudi, Vittorio Grigolo prvi je postavio i interpretirao dvije poznate opere na sasvim neobičnim pozornicama: *Traviatu* na glavnoj željezničkoj stanici u Zürichu (2008.) i *Ljubavni napitak* u milanskoj zračnoj luci Malpensa (2015.). Prema njegovim riječima, „opera mora obnoviti svoju publiku, no mladi trebaju ponovno pronaći i svoje kulturne korijene“.

Vittorio Grigolo okušao se i u filmskoj umjetnosti: u televizijskom filmu *Rigoletto u Mantovi*, temeljenom na ideji Andree Andermanna, koji je režirao Marco Bellochio, a producirao i u izravnom prijenosu emitirao RAI, interpretirao je ulogu vojvode od Mantove. Jednako slavljena i nagrađivana je i snimka izravnog prijenosa opere *La Bohème* iz njujorške Metropolitan opere, koju je režirao slavni Franco Zeffirelli. Na otvaranju Paraolimpijskih igara u Ateni 2011. otpjevao je ariju *Nessun dorma*, a sljedeće godine nastupio je i u glavnoj ulozi u videospotu *The Bad Boy of Opera* koji je Bruce Weber producirao za časopis *Vanity Fair Italia*.

Vittorio Grigolo dobio je niz nagrada za svoj umjetnički rad. Između ostalih i nagradu *Europen Border Breakers Award* za prvi solistički album *In the Hands of Love* (Polydor) i nagradu časopisa *Opera Magazine Best Tenor 2011.* za interpretaciju uloge Des Grieuxa (Puccini: *Manon Lescaut*). Dobitnik je i prestižne nagrade *ECHO Klassik Newcomer of the Year 2011.* londonske Kraljevske opere. Godine 2015. Gradsko vijeće grada Sorrento dodijelilo mu je nagradu *Premio Caruso* za promidžbu talijanske kulture u svijetu. Iste godine dobio je nagradu *Tiberini d'Oro* kao priznanje za uspješnu opernu karijeru, a 2017. nagradu *NIAF Special Achievement* Nacionalne talijansko-američke zaklade.

Grigolo se ne libi ni izleta u svijet pop-glazbe, što ga čini legitimnim nasljednikom velikoga mentora Luciana Pavarottija. Godine 2015. dijelio je pozornicu s Brianom Mayom na gala-večeri *Lo spettacolo sta per iniziare (The Show Is About to Begin)* u veronskoj Areni. Sljedeće godine sa Stingom je nastupio u Carnegie Hallu na bijenalnom Revlon koncertu za *Zakladu tropskih prašuma (Rainforest Fund)* koju su organizirali Sting i njegova supruga Trudie Styler. Grigolova interpretacija hita njegova velikog prijatelja Lucia Dalle *Caruso* impresionirala je ljubitelje glazbe diljem svijeta.

Fotografija: www.vittoriogrigo.com

Fotografija: Karpati & Zarewicz

DARIJA AUGUŠTAN

Darija Auguštan (Zagreb, 1996.) diplomirala je solopjevanje na Muzičkoj akademiji u Zagrebu, u klasi Snježane Bujanović-Stanislav. Jedna je od najtraženijih mladih glazbenica. Nakon niza zapaženih nastupa u produkcijama Muzičke akademije, 2019. debitirala je u Hrvatskom narodnom kazalištu u Zagrebu u ulozi Prve dame u *Čarobnoj fruli* W. A. Mozarta te u Zagrebačkom gradskom kazalištu Komedija u ulozi Grofice Marice u istoimenoj opereti E. Kálmána. Slijedili su nastupi u HNK-u Ivana pl. Zajca u Rijeci kao Micaëla (Bizet: *Carmen*), Pamina (Mozart: *Čarobna frula*) i Lauretta (Puccini: *Gianni Schicchi*), u Teatru Olimpico u Vicenzi kao Sifare (Mozart: *Mitridat, kralj Ponta* te u HNK-u u Zagrebu kao Euridika (Gluck: *Orfej i Euridika*) i Pamina (Mozart: *Čarobna frula*), Bastienne (Mozart: *Bastien i Bastienne*) u Varaždinu te Annine (Verdi: *La Traviata*) u Royal Opera House Muscat u Omanu pod ravnanjem Plácida Dominga. Solistički nastupa sa Zagrebačkom filharmonijom, Simfonijskim orkestrom i Zborom HRT-a te surađuje s uglednim dirigentima (Tomislav Fačini, Marcello Mottadelli, Valentin Egel, Ivan Repušić, Giampaolo Bisanti i Plácido Domingo). Dobitnica je mnogobrojnih nagrada na državnim i međunarodnim natjecanjima; posljednji uspjesi su prve nagrade na natjecanjima *Tullio Serafin* u Italiji, *Mikuláš Schneider-Trnavský* u Slovačkoj te na Međunarodnom natjecanju *Zinka Milanov* u Rijeci. Na 11. Međunarodnom natjecanju *Stanisław Moniuszko* u Poljskoj osvojila je drugu nagradu. Stipendistica je istaknute umjetnice Mirjane Bohanec-Vidović te dobitnica prestižne nagrade za Mladog glazbenika 2021. godine koju dodjeljuje Zagrebačka filharmonija. Osvojila je i nagradu publike *Sarah Bernhardt* za najbolju gostujuću umjetnicu u HNK-u Ivana pl. Zajca u sezoni 2021./2022. za ulogu Pamine u *Čarobnoj fruli*.

IVO LIPANOVIĆ

Dirigent **Ivo Lipanović** rođen je u Dubrovniku, a podrijetlom je iz Lumbarde na otoku Korčuli, gdje je i počeo svoju glazbenu aktivnost. Studirao je dirigiranje na zagrebačkoj Muzičkoj akademiji, a 1986. pobijedio je na natjecanju mladih dirigenata u Zagrebu, nakon čega je angažiran kao zborovođa u HNK-u Split. Debitirao je kao operni dirigent izvedbom Verdijeve *Traviate* (1987.). Usljedio je njegov prvi *Rigoletto* (1989.) pa prva operna premijera – *Ero s onoga svijeta* Jakova Gotovca – 10. prosinca 1989. (redatelj Marin Carić). Iste je godine prvi put nastupio i na Splitskom ljetu, dirigirajući Orffovu kantatu *Carmina Burana*.

Od 1992. do 1998. Ivo Lipanović bio je ravnatelj splitske Opere i umjetnički ravnatelj glazbenoga programa Splitskog ljeta. Za to vrijeme dirigirao je niz koncerata i baleta, oratorija i opera. Nastupao je u svim nacionalnim hrvatskih kazališnim kućama; dirigirao je Simfonijskim orkestrom HRT-a, Zagrebačkom filharmonijom, Dubrovačkim simfonijskim orkestrom i Varaždinskim komornim orkestrom te Makedonskom filharmonijom, orkestrima Nordwestdeutschen Philharmonie, MDR Sinfonie Orchester Leipzig i drugima.

Zapažena inozemna karijera Ive Lipanovića počela je 1995. godine, dok je još bio stalno angažiran u Splitu. Najprije se otisnuo u Južnu Koreju, gdje je u Seulu ravnao produkcijom Verdijeve opere *Don Carlo*, a zatim je u turskoj prijestolnici Ankari bio generalni umjetnički ravnatelj Državne opere (2001. – 2003.) i umjetnički direktor festivala u Aspendsosu. U Turskoj je postavio niz produkcija (Orff: *Carmina Burana*, Giordano: *Andrea Chénier*, Bizet: *Carmen*, Gounod: *Faust*, Puccini: *Turandot*, Verdi: *Don Carlo*, Mascagni: *Cavalleria rusticana*, Leoncavallo: *I Pagliacci*, Strauss: *Šišmiš*). U talijanskom gradiću Spoleto dugo je bio docent za mlade pjevače i orkestralne glazbenike; ondje je dirigirao i niz opernih djela (Gounod: *Faust*, Massenet: *Werther*, Mozart: Figarov pir, Mascagni: *Cavalleria rusticana*, Wolf-Ferrari: *Suzanina tajna*,

Puccini: *Manon Lescaut*). Na Sardiniji je dirigirao premijere u Teatru Lirico u Cagliariju (Gounod: *Faust*, 1996.) i Teatru Verdi u Sassariju (Mascagni: *Cavalleria rusticana*, 1998.), a na Siciliji u Teatru Vittorio Emanuele u Messini (Bizet: *Carmen*, 2009.); u Trapaniju na festivalu *Luglio Musicale Trapanese* (Mascagni: *Cavalleria rusticana* i Leoncavallo: *I Pagliacci*, 2010. te Bizet: *Carmen*, 2014.); u Teatru Greco u Cataniji (Bellini: *Norma*, 2016.). Dodajmo da je 1996. u Teatru Filarmonico u Veroni integralno izveo sve glasovirske koncerte Saint-Saënsa sa solistom Aldom Ciccolinijem te sve četiri simfonije Felixa Mendelssohna Bartholdyja. U istom je talijanskom kazalištu postavio i premijeru Verdijeve opere *Traviata* (2005.), nakon što je godinu prije s ansamblom veronske Arene izveo Puccinijevu operu *Madama Butterfly* u Brescii (2004.), u sklopu stote obljetnice praizvedbe Puccinijeva remek-djela. U Teatru Verdi u Pisi postavio je premijeru Verdijeve opere *Simon Boccanegra* (2015., redatelj Lorenzo Maria Mucci), koja je gostovala u Teatru del Giglio (Lucca), Teatru Goldoni (Livorno) i Teatru Sociale (Rovigo).

Na njemačkom tlu Ivo Lipanović isprva je dirigirao u Deutsche Operi u Berlinu Orffovu kantatu *Carmina Burana* (1999.), a onda i svečanu izvedbu Verdijeve opere *Falstaff*, na samu stotu obljetnicu skladateljeve smrti, 27. siječnja 2001. godine.

U ožujku 2000. prvi put nastupa u Francuskoj, u Operi u Nici (Čajkovski: *Evgenij Onjegin*), gdje je surađivao s Barbarom Hendricks, Vladimirom Černovim i Mattijem Salminenom. Nakon koncerta s Barbarom Hendricks i Simfonijskim orkestrom HRT-a u Zagrebu, sudjelovao je na turneji po Francuskoj (Nica, Strasbourg, Toulouse, Merignac, Avignon, Lyon i Paris-Chatelet) i Švicarskoj (Bern).

Godine 2002. premijerno je izveo Bizetovu *Carmen* s Orkestrom National Arts centra u kanadskoj Ottawi. U siječnju 2013. uspješno je postavio operu *Evgenij Onjegin* P. I. Čajkovskog u Narodnom pozorištu u Sarajevu, a već u prosincu iste godine dirigirao je Verdijevu *Traviatu* s Elenom Mošuc u naslovnoj ulozi u Operi Nationala Romana u laši. U makedonskoj Operi u Skoplju 2016. dirigirao je Verdijevu *Aidu*.

Surađivao je s mnogim svjetskim opernim zvijezdama: Joséom Carrerasom, Mattijem Salminenom, Barbarom Hendricks, Svetlanom Vassilevom, Paolom Conijem, Paolettom Marrocu, Fiorenzom Cedolins, Invom Mulom i Denyce Graves. Uz vrlo bogat operni i oratorijski repertoar, maestro Ivo Lipanović ravnao je izvedbama brojnih simfonijskih djela. Godine 2017. s velikim je uspjehom ravnao (u ciklusu *Arioso* Koncertne dvorane Vatroslava Lisinskog) izvedbom opere *Don Carlo* Giuseppea Verdija.

U diskografskoj aktivnosti valja istaknuti nosač zvuka s oratorijem *De civitate libertatis veritas (Istina o Gradu slobode)*, koji je na stihove msgr. Želimira Puljića i Luka Paljetka skladao Đelo Jusić, zatim ciklus madrigala za djevojački zbor i instrumentalni ansambl *Spiriti eccellenti* hrvatskoga skladatelja Petra Bergama (1998.) te nosač zvuka *Il Bel Sogno* s opernim arijama koje je pjevala sopranistica Inva Mula uz Zagrebačku filharmoniju (2009.).

Od 2014. do 2018. drugi je put bio ravnatelj Opere HNK-a Split, a vršitelj dužnosti ravnatelja Opere od listopada 2018. do listopada 2019. godine.

ZAGREBAČKA FILHARMONIJA

Zagrebačka filharmonija u svojoj se dugogodišnjoj djelatnosti profilirala kao vodeći orkestar koji promiče glazbenu umjetnost ne samo u gradu čije ime nosi nego i diljem Hrvatske; njezin je veleposlanik na četiri kontinenta.

Dojmljiv je broj koncerata koje je Zagrebačka filharmonija održala tijekom tog razdoblja u matičnom gradu, ali je još impresivniji popis zemalja, gradova i dvorana u kojima je Orkestar muzicirao. Za to su, među ostalima, zaslužni umjetnički voditelji i šefovi dirigenti (Ivan pl. Zajc, Krešimir Baranović, Milan Sachs, Friedrich Zaun, Lovro pl. Matačić, Milan Horvat, Pavle Dešpalj, Pavel Kogan, Kazushi Ōno, Alexander Rahbari i Vjekoslav Šutej te, u posljednjem desetljeću, David Danzmayr i novoimenovani Dawid Runtz).

Samo u posljednjih nekoliko sezona Orkestar je gostovao u Carnegie Hallu u New Yorku, u Argentini, Omanu, Kuvajtu, Kini i Velikoj Britaniji, zatim u Beču, Salzburgu, Lisabonu, Budimpešti, Varšavi, Krakovu, Moskvi, Sankt Peterburgu, Rimu, Dresdenu, Zürichu i Milanu. Dakako, redovito nastupaju diljem Hrvatske.

Posebno iskustvo u posljednjem desetljeću (2011.) bile su dvije izvedbe Mahlerove *Simfonije tisuće* (u Zagrebu i Ljubljani), kad su se udružili orkestri Zagrebačke i Slovenske filharmonije, uz sudjelovanje dvadeset pjevačkih zborova iz obiju država i niza vrhunskih vokalnih solista – ukupno 1135 sudionika nastupilo je pod vodstvom proslavljenoga dirigenta Valerija Gergijeva. Dvije Filharmonijine izvedbe Mahlerove *Simfonije tisuće* s maestrom Dmitrijem Kitajenkom također su bile posebna radost brojnoj publici u Koncertnoj dvorani Vatroslava Lisinskog 2018. godine.

Orkestar kroz desetljeća svojega angažmana na razne načine pomaže mladim glazbenicima, dodjeljujući godišnju Nagradu za najuspješnijega mladog glazbenika te održavajući koncerte za Muzičku akademiju, na kojima predstavlja studente kao soliste i dirigente, ali i kao skladatelje. Za mladu publiku godišnje održi desetak tematskih koncerata u suradnji s Hrvatskom glazbenom mladeži, a od sezone 2019./2020. Zagrebačka filharmonija pokrenula je i poseban koncertni ciklus za djecu *MiniMini* kojem pribrajamo i najnoviji projekt *Napokon orkestar*.

Za svoja gostovanja Zagrebačka filharmonija uvijek odabire hrvatsku glazbu, dok za svoju redovitu koncertnu sezonu u Dvorani *Lisinski* naručuje nova djela hrvatskih skladatelja.

Orkestar i danas, kao i posljednjih desetljeća, snima za ugledne diskografske kuće. Posljednjih nekoliko godina s maestrom Dmitrijem Kitajenkom snimljena su tri nosača zvuka s djelima ruskih majstora za Oehms Classics.

U proteklom razdoblju izdali su prvi od triju kompaktnih diskova sa skladbama suvremenih hrvatskih autora s naslovom *The Wonderful Monster of Time*, kojemu su prethodila dva s djelima generaciju-dvije starijih hrvatskih skladatelja.

Fotografija: Hrvoje Serdar

U svojem najmlađem, *OFF* (pretplatničkom) ciklusu, Orkestar hrabro iskoračuje iz svijeta klasične glazbe popularnim koncertima (*Tango & Fado*, *Walt Disney Magic Music*, *Stjepan Hauser – čarobnjak violončela*, *Guitar Fever* by Vlatko Stefanovski ili rock-opera *Jesus Christ Superstar*).

Dobrotvorni koncerti dio su svake koncertne sezone Zagrebačke filharmonije – *Korak u život*, *Pokaži ljubav*, *Koncert za život* u sjećanje na Anu Rukavinu i Vjekoslava Šuteja, a neizostavni su i božićni i korizmeni koncerti, Filharmonijski balovi, pa koncerti za Grad i za Dan državnosti.

Teško je izbrojiti koliko puta u godini Orkestar ustane pozdraviti dirigenta čijim prvim zamahom štapića počinje još jedna glazbena čarolija.

U glazbenoj sezoni 2022./2023. godine, na inicijativu šefa dirigenta Dawida Runtza i u dogovoru s HNK-om u Zagrebu, pokrenut je Komorni ciklus koncerata glazbenika solista naših uvaženih orkestara.

Genij **Gioachina Rossinija** (Pesaro, 29. veljače 1792. – Passy, Pariz, 13. studenoga 1868.) obilježio je operno stvaralaštvo cijeloga 19. stoljeća i utjecao na sve operne skladatelje za njegova života, ali i duboko u 20. stoljeće, sve do Igora Stravinskog. O njegovoj istinskoj veličini, ali i skromnosti, govori i njegova općepoznata izjava da je Mozart bio „divljenje njegove mladosti, očajanje njegovih zrelih dana i utjeha starosti“. Rossini ne samo da je glazbenom svijetu namro brojne čudesno lijepere opere nego je vrstu i obogatio i opllemenio brojnim inovacijama svojega kreativnog genija, od kojih je možda najvažnija bila preuzimanje i prožimanje i „prebacivanje“ elemenata *opere serie* u *operu buffo* i obratno. Bez trenutka oklijevanja možemo ustvrditi da je jedna od najpopularnijih opera svih vremena **Seviljski brijač**; ne samo da je dio opće kulture svakoga obrazovanijeg stanovnika ovoga planeta, nego čak i ne zahtijeva poznavanje sadržaja da bi nas opčinila. Svojom čudesnom glazbenom fizionomijom i melodijama, koje nas uvijek privlače i koje mnogi od nas pjevuše i pod tušem, jednostavno nas oduševljava i kod većine budi osjećaj sreće poput najčišćeg ekstrakta endorfina i serotonina. Ako se čovječanstvo ikad bude predstavljalo izvanzemaljcima, opera **Seviljski brijač**, baš kao i briljantna *Uvertira operi*, bit će važna karika u njihovu razumijevanju našega uma. Dvadesetpetogodišnji Rossini bio je već iskusan operni skladatelj kad je 1817. napisao *Kradljivu svraku* (*La gazza ladra*), dvadeset prvo u nizu gusto poredanih mladenačkih djela, koja je stvarao neopisivom brzinom, preoblikujući u njima iz 18. stoljeća naslijeđene forme *opere buffe* i *opere serie* i stvarajući moderne inovativne oblike koji će tvoriti operu 19. stoljeća. Opera **Kradljiva svraka** pripada u drugom desetljeću 19. stoljeća vrlo popularnom žanru opere *semiserie*. Smještena je na rustikalnoj pozadini, gdje se potencijalno kobni događaji ipak uspiju sretno razriješiti. Na libreto Giovannija Gherardinija, koji se temeljio na drami *La Pie voleuse* dvojice pariških autora, Théodorea d'Aubignyja i Louis-Charlesa Caignieza, donosi priču o zlokobnoj kradljivoj svraki koja ukrade srebrnu žličicu, za što biva optužena mlada sluškinja i prema tadašnjim strogim običajima – osuđena na smrt. Priča se navodno doista dogodila i djevojka je doista bila smaknuta. U operi se ipak sve uspije sretno razriješiti, premda je napetost dovedena do ruba: Ninetta, glavni lik opere, odlazi na stratište, kraj opere se bliži i kad svi već pomisle da je mrtva, Ninetta se pojavi oslobođena krvinje, u pravi čas za *lieto fine*. Na praizvedbi 31. svibnja 1817. u milanskom Teatru alla Scala (u kojemu je dotada Rossini, ne s naročitim uspjehom, postavio opere *Kamen kušnje*, *Aurelijan u Palmiri* i *Turčin u Italiji*), *Kradljiva svraka* ostvarila je golem uspjeh. Stendhal u Rossinijevoj biografiji, *Vie de Rossini*, piše da je premijera bila jedan od „najblistavijih, najistinskih trijumfa“ kojima je ikad svjedočio u kazalištu te prepričava skladateljeve riječi: „Izjavio je da je, ne poričući užitek zbog uspjeha djela, bio posve iscrpljen stotinama naklona publici koja je svakih nekoliko minuta prekidalala izvedbu povicima i pljeskom: *Bravo, maestro! Evviva Rossini!*“ **Uvertira operi** je, kako je Stendhal zapisao, „izazvala oduševljenje i delirij milanske publike kakav je nemoguće prisposodobiti nekom drugom. Publika u parteru, plješčući i uzvikujući cijelih pet minuta nakon završetka, stvorila je takav nered i galamu da je gotovo nemoguće zamisliti i vizualizirati takav prizor, dovevši se u stanje potpune iscrpljenosti, nakon čega kao da su klonuli u svojem klicanju; ali tada sam primijetio da su svi počeli razgovarati sa svojim susjedima – čudna pojava koja je sasvim strana sumnjičavom temperamentu prosječnog Talijana. U ložama

su oni stariji, najčangrizaviji gledatelji uzdisali i uzvikivali: *o bello! o bello!*“ Nakon uzbudljivih bubnjeva na početku uvertire, slijedi koračnica (*Allegro marziale*), povezana s radnjom opere – jer su i Ninettin zaručnik i otac vojnici. Nakon uvoda, u glavnom odjeljku, Rossini se igra izmjenama dura i mola, počinjući novu temu lepršavim *pianissimo* triolama. Kontrastna tema koju uvodi oboja ima šarmantno zakučastu kvalitetu, zaigranu, pomalo misterioznu i duhovito jezivu, kao da opisuje naslovnu svraku u operi, koja otudivši sjajni predmet izazove neslućen razvoj događaja među ljudskom zajednicom.

La Danza Napoletana skladana je pak 1830. u ritmu *tarantelle napolitane*, plesa popularnog u cijeloj južnoj Italiji, i to kao osma popijevka iz ciklusa *Les soirées musicales* (1830. – 1835.). Tekst popijevke napisao je grof Carlo Pepoli, koji je u povijesti glazbe poznat kao libretist popularne Bellinijeve opere *Puritanci*. Ta poletna popijevka, zamišljena kao koncertna arija, jedna je vrsta efektne „jezikolomke“ u kojoj se tekst izgovara nevjerovatnom brzinom, a slika zanosni noćni ples s prelijepim ženama na morskome žalu obasjanom mjesecinom, slaveći mladost i opojni trenutak istinskog uživanja u lepršavom pokretu od kojega dobivamo vrtoglavicu.

Uz Rossinija i Bellinija, treći velikan u opernom „trijumviratu“ prve polovice 19. stoljeća i jedan od najvećih skladatelja belkanta u povijesti nesumnjivo je **Gaetano Donizetti** (Bergamo, 29. studenoga 1797. – Bergamo, 8. travnja 1848.). Donizettijevu biografiju bitno određuje činjenica da potječe iz obitelji izuzetno siromašnih roditelja i da je gotovo cijelo djetinjstvo (do svoje jedanaeste godine) proživio u vlažnom podrumu kućerka daleko izvan gradskih zidina. No mali Donizetti (baš kao i svi ljubitelji opere na svijetu) imao je sreću da je u bazilici u Bergamu njegovu veliku glazbenu nadarenost otkrio zborovođa, Nijemac Simon Mayr, i sam važan operni skladatelj toga vremena, koji ga je nakon devetogodišnje temeljite poduke poslao na studij glazbe u Bolognu svojem prijatelju, skladatelju o. Stanislavu Matteiju. Jednoj se činjenici i danas možemo čuditi u Donizettijevoj biografiji: tek je svojom trideset prvom skladanom operom uspio postići svjetski uspjeh! Bila je to njegova glasovita tragična opera (*tragedia lirica*) *Anna Bolena*, koju je skladao 1830. godine. U relativno kratkom životu, obilježenom osobnim tragedijama (izgubio je obje kćeri i suprugu), Donizetti je skladao zadivljujući broj od 71 opere! Mnoge i danas žive na opernim scenama i oduševljavaju publiku cijeloga svijeta. Spomenimo tek *Ljubavni napitak* (1832.), *Lucreziju Borgiu* (1833.), *Favoritkinju*, *Kći pukovnije* (obje 1840.) ili *Don Pasqualea* (1843.).

Gotovo nevjerovatno zvuči podatak da je jednu od svojih najpoznatijih opera, *operu buffu* **Ljubavni napitak** (sam je skladatelj operu izvorno označio kao *melodrammu giocoso*) Donizetti skladao u samo deset tjedana! No osim što je skladao brzo, Donizetti je u „ladici“ svojega skladateljskog stola uvijek držao skice i napola dovršene arije koje je u takvim prilikama mogao iskoristiti. Liberto za operu napisao je glasoviti libretist Felice Romani prema već postojećem libretu Eugènea Scribea za operu *Le Philtre* Daniela Aubera, koju je za tu priliku, dakako, preveo na talijanski i ponešto prilagodio. No zanimljivo je da je Scribe libreto napisao prema kazališnom komadu *Il filtro* Silvija Malaperta, dakle na predložak izvorno napisan na talijanskom jeziku i u talijanskoj libretističkoj tradiciji! Opera je na premijeri 12. svibnja 1832. u milanskom kazalištu Teatro della Canobbiana

doživjela upravo grandiozan uspjeh! Gotovo sve točke u Romanijevoj verziji libreta imaju pandan u Scribeovu libretu, osim jedne od najgenijalnijih arija koja je Donizetti ikad napisao, a to je slavna romanca **Una furtiva lagrima** (*Jedna suza skrivena*) koja je skladana ekskluzivno za *Ljubavni napitak*!

Mladi, prostodušni seoski momak Nemorino zaljubljen je u Adinu. Ona mu s početka naoko ne uzvraća ljubav, pa on od putujućega šarlatana Dulcamara kupuje „ljubavni napitak“ (zapravo je to bila boca običnog vina). No i bez te pomoći uspijeva steći djevojčinu ljubav. U spletu komičnih i simpatičnih situacija u trećem činu opere (druvoj sceni) Nemorino pjeva romancu o „jednoj suzi koja se krišom pojavila u njezinu oku“, o svojoj ljubavnoj čežnji, ali i velikoj sreći koja ga preplavljuje dok razmišlja o njoj. Iako na trenutke djeluje čak i patetično, božanstvena melodija romance i danas nas dira jedinstvenom ljepotom, skladnošću i visokim emotivnim nabojem!

U trećoj sceni prvog čina opere, **Una parola, o Adina**, u kratkom ariosu Nemorino daje naslutiti Adini da je zaljubljen u nju, ali mu ona daje na znanje da je – iako je drag i dobar momak – njegova nada uzaludna, jer je ona kapriciozna i ne uzvraća mu osjećaje, da je u ljudskoj prirodi biti nevjeran i nestalan te da ju jednostavno treba zaboraviti. U nastavku njihova dueta (*Chiedi all'aura lusinghiera*), (koji se zapravo sastoji od dvije kratke *ariette* svakog od njih), savjetuje mu da pronade drugu ljubav, jer „kao što se klin klinom izbija, tako se ljubav tjera ljubavlju.“ No zaljubljeni Nemorino joj u predivnim, poetičnim metaforama i usporedbama tumači da je ne može zaboraviti, da mu je ona već duboko u srcu i nikad iz njega neće izići te da je iskreno voli. Ta dirljiva scena protkana finom poetičnošću daleko je od ljubavne patetike. Djeluje svjež, čak povremeno i komično, a skladatelj glazbom vrlo nadahnuo i uspješno prenosi iskrenu, nepatvorenu Nemorinovu ljubavnu emociju prema (još uvijek) suzdržanoj i u mladenačkoj bezbrižnosti zaigranoj i simpatičnoj Adini.

Stvaralačko doba **Giuseppea Verdija** (Le Roncole, 9. ili 10. listopada 1813. – Milano, 27. siječnja 1901.) od prvoga velikog uspjeha opere *Nabucco* 1842. do zaključnih opera *Otello* i *Falstaff*, koje stvara potkraj stoljeća, obuhvaća dug vremenski luk, cijelu jednu eru, tijekom koje se mijenjao sâm Verdi, ali i percepcija njegova stvaralaštva. U tom su se vremenu izmjenjivale brojne manje glazbene pojave i mijenjala politička i društvena slika Europe i svijeta, ali Verdi je ostajao dominantan pojava opernoga svijeta. Od početaka s *Nabuccom*, kad je njegova glazba davala krila *Risorgimentu* svojim poletnim, zanosnim zborovima i arijama, pa do vremena kad je na prijelazu stoljeća Verdi uživao status talijanskoga nacionalnog blaga i međunarodne veličine, operna vremena su se ipak promijenila. Iako su upravo njegove opere činile okosnicu opernoga repertoara svih talijanskih i svjetskih kazališta, u novom, sofisticiranom i stilski dosta zamućenom *fin-de-siècleovskom* okružju, Verdijeva se glazba doživljavala kao prejednostavna i jednoznačna, kao dio staroga svijeta i stare mode, a obnovama njegovih opera, iako su stalno bile na repertoaru, nije se pridavalo previše pompe. Ako je doista i bilo tako, u vrijeme dominacije nekih mlađih opernih skladatelja, poglavito Puccinija, Verdi nepobitno prebrođuje ta vremena i dopire do današnjih dana osnažen, zapravo tako jak da svaka nova premijera njegovih opera u najvažnijim

svjetskim opernim kućama dobiva neobično mnogo pozornosti, a njegova se glazba stalno sagledava u novim glazbenim, redateljskim, muzikološkim i raznim drugim perspektivama. Među pjevačima Verdijeve arije ostaju broj jedan, kao iznimne vokalne izazovnosti, u kojima su se očuvala zakonitosti belkanta, sva virtuoznost i ljepota fraze naslijeđena od majstora talijanske opere prve polovice 19. stoljeća, ali osnažena dramskom istinitošću i intenzitetom. Upravo je zbog tih karakteristika Verdijeva glazba zacrtana na pjevačkom repertoaru kao cilj svih tehničkih i umjetničkih napora i kruna pjevačkih dosegâ. I među publikom Verdi ostaje broj jedan – neposrednost i toplina njegove glazbe, u svih pedesetak godina stvaralaštva, u različitim fazama, konstantna je i prepoznatljiva Verdijeva osobina. Istinitost je ono čemu je težio, od početka rada na pojedinoj operi i izbora teme, preko sugestija libretistu tijekom izrade libreta, u nebrojenim situacijama s cenzorima, kad je inzistirao na uvjerljivosti i glazbeno-dramskoj konzistentnosti opere, pa sve do završnog rada na izvedbi i proba s izvođačima.

S operom **Rigoletto** stvorio je Verdi 1851. godine svoje prvo remek-djelo koje mu je pribavilo svjetsku slavu. U potrazi za libretom nove opere koju je trebao skladati kao narudžbu za znamenito kazalište Fenice (Teatro La Fenice) u Veneciji, Verdi je naišao na dramu *Kralj se zabavlja* (*L'roi s'amuse*) Viktora Hugoa kojom se oduševio i za koju je rekao da je „jedna od najvećih tema i možda najveća drama modernoga doba“, da je „Rigoletto (tj. u Hugoovu originalu Tribolet) kultura dostojna Shakespearea“. Majstorski zamišljen zaplet radnje, splet okolnosti ravan najboljim grčkim tragedijama i tragična sudbina dvorske lude/grbavca duboko su se dojmili Verdija i pokrenuli u njemu najbolje kreativne sile koje su u majstorskoj transformaciji drame u libreto Verdijeva libretista Francesca Marije Piavea urodile jednim od najvećih opernih ostvarenja u povijesti operne vrste. Nakon senzacionalnog uspjeha na premijeri u ožujku 1851., *Rigoletto* je, kao nijedna opera do tada i u gotovo nevjerojatno kratkom vremenu, postavljen na scenu ne samo talijanskih nego i najvećih svjetskih opernih kuća. Kao kuriozitet se spominje i postavljanje i uvrštavanje *Rigoletta* na repertoar indijskih opernih kuća: u Mumbajuu (1865.), ali i u Bataviji i Kalkuti, te u Operi u Manili (1867.). O jednoj o najpopularnijih arija u povijesti opere, **La donna è mobile** (*Žena je nestalna*), iz trećeg čina, postoji vrlo zanimljiva priča: Verdi je odmah nakon završetka njezina skladanja postao svjestan da je stvorio istinsku uspješnicu. Kako bi osigurao neposredni efekt iznenađenja i „ekskluzivnost“ arije za premijeru, Verdi ju je čuvao u potpunoj tajnosti: i tenor i orkestar note su dobili u posljednji čas, neposredno prije prve izvedbe. Melodija arije *La donna è mobile* već od svoje prve izvedbe postala je istinska senzacija i „buba u uhu“ svakog posjetitelja predstave, što je neprijeporno i danas.

Alexandre Dumas sin kao dvadesetogodišnjak zaljubio se u poznatu kurtizanu Marie Duplessis. Veza je na njega ostavila trajan dojam. Godinu dana poslije njezine smrti, 1848., napisao je roman *Dama s kamelijama*. Ponukan velikim uspjehom romana, obradio ga je 1852. u istoimenu dramu. Nastao je jedan od najpoznatijih ljubavnih romana svih vremena. Uspjeh je bio golem. U očima tadašnje čitalačke publike nije to bila samo sentimentalna ljubavna priča, nego prosvjed novog društva protiv starog malograđanskog sloja i njegova preživjeloga morala. *Dama s kamelijama* postala je „manifest polusvijeta“. Njezin je uspjeh bio ravan odjeku najvećega društvenog skandala. O njoj se

nije prestajalo govoriti. U vrijeme nastanka i prikazivanja drame, u Parizu se našao i Verdi, u pratnji svoje životne suputnice, a poslije i supruge, Giuseppine Strepponi. Priča o djevojci iz polusvijeta koja je skrenula s puta (što bi bio prijevod riječi „Traviata“), ali se tako spremno žrtvovala, uzбудila je skladateljevu maštu. Bilo je u tome neke sličnosti s njegovim životom, tj. s njegovim odnosom s Giuseppinom. „Za Veneciju ću skladati *Damu s kamelijama*. Možda ću operu nazvati **La Traviata**. Radnja se događa u naše vrijeme. Vjerujem da netko drugi ne bi prihvatio takvu temu, zbog tisuću kojekakvih skrupula... Ja to, naprotiv, činim s najvećim veseljem“, pisao je Verdi prijatelju De Sanctisu i zatražio od svojega libretista Francesca Marije Piavea da mu napiše libreto. I venecijanski pjesnik, novinar i prevoditelj, koji je obožavao Verdija i ispunjavao bespogovorno njegove ne baš male zahtjeve, napisao je svoj najbolji libreto. Priča o ljubavi jedne kurtizane i neiskusnog mladića značila je gotovo siguran sukob s onodobnom cenzurom, ali začudo nisu se tražile veće preinake. Cenzura je mislila da bi prebacivanje radnje na početak 18. stoljeća ublažilo šok koji bi takva tema zacijelo prouzročila, pa sve do početka 20. stoljeća, 1914., u tiskanim partiturama *Traviate* piše da se radnja događa „u Parizu i njegovoj okolini oko 1700. godine“, dakle u doba Luja XIV. Verdi je operu skladao za samo četiri tjedna. Rađala se iskonskom snagom, kako se obično i rađaju remek-djela. „Simfonija u četiri stavka za glasove“ – tako su neki kritičari nazvali operu. Svaki njezin čin ima poseban karakter. Verdi je u *Traviati* pokazao veliko tehničko majstorstvo, jasnoću i preglednost, humanost, psihološko poniranje u lik, nepogrešiv ukus. Premda je siže lako mogao odvesti u melodramatiku, nijedanput se nije okliznuo. Nije postajao plačljivo boležljiv i sentimentaln, zadržao je čistoću velike geste kojom su ocrtani svi njegovi karakteri. Našao je za nju vlastitu, posebnu boju, toliko poznatu *tinta musicale*, topao, nešto patetičniji zvuk gudača koji su u toj operi dominantni, posebno u *preludiju trećem činu*. I tako je jedan romantični siže genijalnog majstora operne scene postao jedna od najljepših opera, zapravo muzičkih drama. Kako je primijetio slavni francuski romanopisac, kritičar i esejist Marcel Proust: „Verdi je u *Traviati* uzdignuo *Damu s kamelijama* u kraljevstvo umjetnosti.“ *La Traviata* je praižvedena 6. ožujka 1853. u Teatru La Fenice u Veneciji. Verdi je napisao glasovitu rečenicu: „Sinoć *Traviata* – fijasko. Krivnja je moja ili pjevača? Vrijeme će dati odgovor.“ Kostimi s početka 18. stoljeća bili su samo pokriće, jer je *Traviata* u svakom smislu prava suvremena i moderna opera. Verdi je pričekao da se slegnu prijepori i otupi oštrica novine: suvremena tema i siže iz svijeta nemorala. Godinu dana poslije djelo je ponudio za izvedbu drugom venecijanskom kazalištu, San Benedetto. Pisao je De Sanctisu: „*Traviata* koja se sada izvodi u kazalištu San Benedetto ista je, potpuno ista *Traviata* koja se prošle godine izvodila u kazalištu La Fenice. Promijenio sam samo neke sitnice, ništa nije ni dodano ni izbačeno, niti je izmijenjena ijedna glazbena misao. Ista partitura koja je propala u La Fenice, sada doživljava trijumf. Zaključite sami!“ No bilo je razlike. Venecijansko slušateljstvo priviknulo se na to da i pala žena koja je skrenula s puta može doživjeti transformaciju, iskupiti se i postati ljudsko biće dostojno poštovanja. Glasoviti kratki **Preludij prvom činu opere** iznimno je profinjen: na početku donosi glazbenu sliku gotovo nadzemaljske (ljubavne) čežnje koja se razvija u predivnu i jednako tako sjetnu melodiju punu otmjenosti i naizgled pomirenosti sa sudbinom. Duet Violette i Alfreda **Libiamo nei lieti calici** često se

naziva i *Brindisi*, što je talijanski izraz za napitnicu, tj. zdravicu, a zapravo potječe od (iskrivljeno pročitane) njemačke fraze „(ich) bringe dir's“ (u vrlo slobodnom prijevodu „nudim ti“), koja se izgovarala kao poziv za početak zdravice. Duet se izvodi gotovo na samom početku prvog čina opere, na večernjoj zabavi u salonu Violette Valéry, a zdravicu počinje Alfredo Germont, atraktivni mladić koji se zaljubljuje u Violettu. Violetta mu odgovara, a nakon toga se uključuje i zbor. Nazdravlja se ljubavi, ljepoti, uživanju i trenutku sreće, a stihovi govore i o prolaznosti lijepih trenutaka u životu koji je kao cvijet: cvjeta i vene, nepovratno odnoseći ljepotu i čar. Verdijev glazbeni genij i u tom duetu sa zborom blista u neponovljivosti jednostavne i nezaboravne melodije koja očarava.

Geneza Verdijeve opere **Trubadur** povezana je s neobičnim okolnostima nastanka libreta: počeo ga je pisati poznati talijanski libretist podrijetlom iz Napulja Salvatore Cammarano, no nakon što je gotovo dovršio treći čin (baš nakon što je napisao stihove za ariju *Di quella pira!*) – nenadano je umro. Verdi, kojem je to bio strašan profesionalni, ali i osobni udarac, „spas“ i izlaz iz teške situacije našao je u mladom libretistu (također Napolitancu) Leoneu Emanueleu Bardareu, koji je vrlo uspješno dovršio Cammaranov posao. Libreto se temelji na kazališnom komadu *El trovator* Antonija Garcije Gutiérreza, španjolskoga književnika i libretista, koji je na temelju povijesnih događaja iz Španjolske XV. stoljeća napisao vrlo intrigantnu i pomalo egzotičnu priču tragičnog završetka u kojoj vrlo važnu ulogu imaju i španjolski Romi – *Gitanos*. Verdi je na operi radio gotovo tri godine, a praižvedena je 19. siječnja 1853. u kazalištu *Apollo* u Rimu. Arija (točnije kabaleta) **Di quella pira** Manrica iz trećeg čina opere prikaz je situacije u kojoj Manrico doznaje da će njegova majka Azucena biti spaljena na lomači. Okupivši svoje vojnike, pjeva kako će je spasiti od plamena i strašne sudbine. Ta uistinu „vatrena“ arija herojskoga naboja glasovno je izuzetno zahtjevna, velikog raspona tonova i sa završetkom na visokom C, što je čini jednom od vokalno najtežih arija u povijesti opere 19. stoljeća.

Iako je **Cavalleria rusticana** (hrv. *Seosko viteštvo*) *de facto* prva izvedena (a druga dovršena) opera talijanskoga majstora **Pietra Mascagnija** (Livorno, 7. prosinca 1863. – Rim, 2. kolovoza 1945.) kojom se još kao mladić 1889. prijavio na natječaj operi jednočinki u Rimu i osvojio prvu nagradu, ona mu je nakon praižvedbe u Vječnom Gradu 17. svibnja 1890. gotovo „preko noći“ donijela svjetsku slavu i toliku zaradu od sljedećih izvedbi da do kraja života više nikad ništa nije trebao raditi; mogao je živjeti samo do tantijema. *Cavalleria* je ujedno postala i otjelotvorenje i paradigma verističke opere, glazbeno djelo koje je objedinilo i stopilo sve glazbene i literarne elemente verizma, umjetničkog pokreta s izvorom u talijanskoj književnosti 19. stoljeća, a iz kojega je libreto opere izravno i proistekao kao jedna od pripovijetki iz zbirke *Sicilijanske pripovijetke* Giovannija Verge, koji je ujedno, uz Giovannija Targióni-Tozzéttija i Guida Menascija, bio i libretist Mascagnijeve opere. Karakteristike glazbenog verizma koji odražava težnju realističkom prikazivanju sudbina, žestinu strasti i duboko podsvjesne i mutne nagone koji često vode tragičnim završecima, koncentrirane su u *Cavalleriji* u pijevoj melodici, koja se zbog težnje za isticanjem dramatskih efekata udaljava od belkanta. Orkestralni **Intermezzo** iz

opere mala je „oaza“ mira i spokoja u uskovitlanom vrtlogu strasti protagonista i zbivanja te simbolizira pobožnu atmosferu u kojoj vjernici izlaze iz crkve na uskršno jutro. Predivnu, meditativnu glazbu *Intermezza* svijet poznaje i iz filmskog remek-djela Francisa Forda Coppole, trećeg dijela filmske sage *Kum*, kojom se intenzivira potresni završetak filma.

Giacomo Puccini (Lucca, 22. prosinca 1858. – Bruxelles, 29. studenog 1924.) rođen je u Toscani, u obitelji glazbenika s tradicijom od pet generacija. Skladbom *Capriccio sinfonico* uspješno je 1883. završio Konzervatorij u Milanu. A onda se posvetio operi. Prva je bila *Vile*, uspješno praizvedena 1884. u Milanu, što je navelo slavnog izdavača, Giulija Ricordija, da od mladog skladatelja naruči drugu operu. Neuspjeh *Edgara*, rađenog prema drami u stihovima Alfreda de Musseta, na praizvedbi 1889. u Scali zamalo je obeshrabrio izdavača, ali on mu je pružio još jednu priliku. Nastala je tako 1893. *Manon Lescaut*. U njoj je Puccini već pokazao posebnu osjetljivost za oblikovanje lika žene, duboko je uranjao u njezinu psihologiju i osjećao je njezinu stalno prisutnu, iskonsku težnju da se žrtvuje u ime predane ljubavi. Za Manon će s manje ili više uspjeha u početku, ali s potpunim priznanjem u bliskoj budućnosti, slijediti protagonistice *La Bohème* 1896., *Tosca* 1900., *Madame Butterfly* 1904., *Djevojke sa Zapada* 1910., *Lastavice* 1917., *Plašta*, *Sestre Angelice* i *Giannija Schicchija* 1918. te *Turandot*, posmrtno 1926. S *La Bohème* je počela Puccinijeva suradnja s izvrsnim libretistima, Luigijem Illicom i pjesnikom Giuseppeom Giacocom. Stvarao se njegov stil. Imao je nepogrešiv osjećaj za zakonitost tijeka dramske radnje, koju je vješto prekidaio izljevima melodike u pretežito lirskim arijama i duetima, ali to nije nimalo utjecalo na slijed radnje, nego se čvrsto stapalo u nedjeljivu cjelinu. Postigao je savršenu ravnotežu riječi, glazbe i scene. I izvanredno je vladao orkestrom, s kojim je mogao stvoriti svaki ugođaj mjesta radnje i eksplicirati svaku emocionalnu situaciju. Jedan od najizvođenijih skladatelja i vrhunski majstor operne scene umro je u Bruxellesu nakon neuspjele operacije raka grla.

Puccinijeva strast prema realističnim likovima, u čijim slabostima i krhkosti pronalazi nepresušne izvore dramske snage, počela je još od najranijih njegovih djela. Već sasvim zrelog, u punoj snazi i posve razvijenog u skladateljskom i kazališnom, dramskom smislu, Puccinija nalazimo u četvrtoj njegovoj operi, ***La Bohème***. Puccini nije stvarao brzo, pomno je birao teme i predloške. Katkad bi se novom idejom bavio više mjeseci, a potom je odbacio. Izbor teme boemskoga života pariških umjetnika prema romanu Henryja Murgera *Scènes de la vie de bohème* doveo ga je u sukob s Leoncavallo, koji je pisao operu prema istom djelu. Nije to bio jedini put da se Puccini upustio u predložak koji je već bio „zauzet“ i pobijedio. Dok je Leoncavallova opera danas gotovo zaboravljena, Puccinijevi „boemi“ i dalje proživljavaju svoju priču na pozornicama svijeta. Nakon praizvedbe u torinskom Teatru Regio u veljači 1896., reakcije na operu bile su pomiješane. Većina kritičara smatrala je da je opera pad u odnosu na *Manon Lescaut*, u smjeru trivijalnosti. Ipak, opera je uskoro postala dijelom repertoara na kojem i danas drži jednu od najčvršćih pozicija. Kao i prvi čin spomenute *Traviate* (s kojom su mnogi uspoređivali tu operu), i prvi čin opere *La Bohème* odiše prvim snažnim ljubavnim zanosom, u kojem se zasad još ne dá naslutiti tragika kasnijeg razvoja

događaja. Prvi čin završava dugim ljubavnim duetom, u kojemu se Rodolfo i Mimi upoznaju i zaljubljuju. Romantični susret počinje njezinim kucanjem na vrata. Mimi je Rodolfova susjeda kojoj je u mraku ispaio ključ. Rodolfo ga pronalazi, ali ga skriva u džepu, želeći zadržati Mimi. Uzima njezinu ruku i u ariji ***Che gelida manina*** priča joj o sebi. Njegove otvorene, snažne fraze ocrtavaju ga kao snažnog, optimističnog, premda siromašnog pisca, koji osvaja Mimi svojim poletom.

Arija ***Quando me'n vo'***, poznata i kao *Mussetin valcer*, šarmantna je i ugodajna arija kojom Musseta u kavani Momus u poznatoj Latinskoj četvrti koketno pokušava privući pozornost i ponovno osvojiti svojega bivšeg momka Marcella, što joj na kraju i polazi za rukom.

Neobična sudbina zadesila je Puccinijevu operu ***Lastavica*** (*La rondine*). Skladatelj ju je pisao na narudžbu glasovitoga bečkog Carltheatra, a za njezino skladanje ponuđena mu je za ono vrijeme basnoslovna svota od 300.000 kruna i ekskluzivno zadržavanje svih izvođačkih prava. Iako je narudžba za skladanje opere došla iz Beča, zbog izbijanja svjetskog rata opera je praizvedena na „neutralnom teritoriju“, u Monte Carlu, u Grand Théâtru (Théâtre du Casino) 27. ožujka 1917. Puccini je djelo zamislio kao komičnu operu (naslovio ju je *commedia lirica*) u stilu Straussova *Kavalira s ružom*, no prema njegovim riječima, „zabavniju i organski povezaniju“. Iako je Puccini skladanjem *Lastavice* stvorio istinsko remek-djelo, operu velike umjetničke vrijednosti, skladateljevi suvremenici, pa čak i bliski suradnici i prijatelji, nisu baš dijelili njegovo mišljenje. Puccinijev izdavač, Tito Ricordi, operu je apostrofirao kao „loš Lehár“, a zbog male zarade na opernim blagajnama, neki onovremeni glazbeni kritičar simpatično ju je nazvao „siromašnom rođakom svojih uspješnijih i bogatijih [opera] sestrični“. *Lastavica* – potpuno nepravedno – tijekom povijesti nije bila često izvođena, što se promijenilo tek potkraj 20. stoljeća, otkad je često na repertoarima najpoznatijih svjetskih opernih scena. Neuspjeh opere (za njegova života) očito je mučio i samog skladatelja, jer ju je čak tri puta prerađivao i *de facto* stvorio tri verzije (1917., 1920. i 1921.)! No baš kao i sve što je taknuo talijanski operni genij, glazba *Lastavice* je briljantno instrumentirana, puna svježih glazbenih misli, nepatvorenih emocija, divnih arija, dueta i raskošnih scena cijeloga ansambla. Arija Magde iz prvog čina opere, ***Chi il bel sogno di Doretta***, u kojoj pjeva o svojem snu – vrućem poljupcu na usnama, ljubavi – ludom otrovu i vatri emocija, istovremeno je pun strasti, ali i melankoličan i čeznutljiv na profinjen način, karakterističan za velikoga maga talijanske opere s kraja 19. i početka 20. stoljeća.

Premda je svoje opere gotovo uvijek temeljio na dramskim i literarnim djelima, Puccinijevi su likovi nadjačali i nadživjeli one dramske „predloške“ prema kojima su nastajali. Tako je i s operom ***Tosca***, nastalom prema drami Victoriena Sardoua. Prošlo je više od deset godina otkad se 1889. godine Puccini prvi put susreo sa Sardouovom dramom *La Tosca*, pa do trenutka kada će je uglazbiti. U međuvremenu je skladao *Manon Lescaut* i *La Bohème*, objema nadglasavši postojeće istoimene opere – *Manon Julesa Masseneta* i *La Bohème Ruggera Leoncavalla*. I *Tosca*, odnosno libreto Luigija Illice, bila je originalno namijenjena drugom skladatelju, Albertu Franchettiju, koji je objavljivao kod Puccinijeva izdavača Ricordija. Kad je Puccini, zaintrigiran Verdijevim oduševljenjem za

Illicin libreto, pokazao zanimanje za *Toscu*, Ricordi nije oklijevao. Franchetti nasreću nije napisao operu. Ricordi je unaprijed odgovorio Franchettija od *Tosce*, predosjećajući da je Puccini pravi izbor za uglazbljenje drame. Pokazalo se to dobrom odlukom. Sardouova je drama danas tek dokument povijesti, a Puccinijeva *Tosca* dio je sadašnjosti, jedno od najizvođenijih djela na opernim pozornicama, i to otkad je praižvedena u rimskom Teatru Costanzi 14. siječnja 1900. do danas. Arija ***E lucevan le stelle***, koju Mario pjeva potkraj opere, iščekujući smaknuće i razmišljajući u trenucima prije smrti kako nikad jače nije volio život – uglazbljeni stihovi *e non ho amato mai tanto la vita* bjelodani su dokaz Puccinijeve čudesne invencije. Njegove nas arije uspijevaju uvesti u lik, posve smo uronjeni u Marija ili Rodolfa, Des Grieuxa, Calafa... skladatelj uobličava trenutak u kojemu osjećamo i vidimo sve ono što lik osjeća. Vokalnost u njima uvelike se odmiče od tradicije belkanta, pa čak i Verdija, nemajući više nikakvu ambiciju baviti se umijećem pjevanja i mogućnostima glasa, nego isključivo osjećajem i dramom. Arija je u Puccinijevim operama dio konteksta cjelokupnog glazbenog protoka opere i često je tek kratki dojmivi rapsodični uzlet i bljesak u njezinu tijeku. Orkestar i orkestralni ulomci, od prvih opera koje je Puccini stvorio – *Le Villi* i *Edgar*, imaju posebnu ulogu u stvaranju simfonijskog jedinstva karakterističnog za Puccinijeve opere. *Intermezza* i preludiji ulomci su koji nose atmosferu djela i donose reminiscencije, odnosno anticipacije vokalnih melodija u operi.

U svojoj trećoj operi, ***Manon Lescaut***, praižvedenoj 1893. u Torinu, Puccinijeva genijalnost već je bila sasvim vidljiva: uspijeva vlastitom domišljatošću učiniti uspješnim spoj vagnerijanske tehnike lajtmotiva i talijanskoga koncepta *dramma in musica*, u kojoj melodija ima najvažniju ulogu. Nadalje, simfonijski način razmišljanja uspijeva prilagoditi opernoj formi čina i dramskim zahtjevima radnje. Tematski materijal oblikuje kao mrežu međusobnih veza, povezujući likove sa situacijama, a situacije s emocijama, tako da se čini kao da nas glazba sama vodi vlastitim suptilnim asocijacijama, neovisno o riječima libreto. U operi *Manon Lescaut* riječ je o mladoj djevojci koja žudeći za lagodnijim životom ne preže od skretanja s puta morala, a njezina je okolina i više nego poticajna za to. Puccini vješto oslikava povijesni kolorit 18. stoljeća, posebno licemjerni i razvratni aspekt toga razdoblja. Menueti, Manonin *boudoir* u kući njezina postarijeg ljubavnika, glazba unajmljenih glazbenika, scena u luci nakon što Manon zbog razvrata bude prognana u Ameriku – svi se ti elementi zgušnjavaju i na kraju pročišćavaju u glazbi posljednjega čina, koji vodi konačnoj katarzi, naravno u obliku najtežih posljedica do kojih su doveli postupci likova dubinski uvjetovanih okolinom i situacijama s kojima se nisu mogli nositi. Jedan od katarzičnih trenutaka u operi je i melankolični ***Intermezzo iz trećeg čina***, koji prati put u Le Havre, odakle će Manon biti deportirana. Gotovo sanjarska melodija kao da nosi zaborav i odmor od događaja. Nećemo pogriješiti ako nas ta orkestralna impresija možda podsjeti na Manetovu *Impresiju Le Havrea*, premda ne možemo znati je li je Puccini ikad vidio.

Vittorio Grigolo è nato ad Arezzo e cresciuto a Roma, dove ha studiato canto alla *Schola Puerorum Cantorum* della Cappella Sistina sotto la direzione del maestro Domenico Bartolucci. A soli tredici anni, si cimenta per la prima volta nell'Opera, nel ruolo di pastore in *Tosca*, al fianco di Luciano Pavarotti, nel ruolo di Cavaradossi. A diciassette anni debutta come solista e l'anno successivo inizia la sua carriera internazionale con l'interpretazione di Don Narciso nell'opera di Rossini *Il turco in Italia* alla Chamber Opera di Vienna. A ventitré anni divenne il più giovane tenore del Teatro alla Scala di Milano, esibendosi in un concerto dedicato alle composizioni di Verdi. Vittorio Grigolo si è esibito sui più grandi palcoscenici lirici e concertistici del mondo e la sua carriera è costellata anche di grandi successi discografici. Ha ricevuto numerosi riconoscimenti per il suo lavoro artistico. Tra gli altri, lo European Border Breakers Award per il primo album *solista In the Hands of Love* (Polydor) e il premio dell'Opera Magazine *Best Tenor* 2011 per l'interpretazione del ruolo di Des Grieux (Puccini: *Manon Lescaut*).

Darija Auguštan si è diplomata in canto solista all'Accademia di Musica di Zagabria, nella classe di Snježana Bujanović-Stanislav. Dopo una serie di importanti esibizioni nelle produzioni dell'Accademia di Musica, nel 2019 ha debuttato al Teatro Nazionale Croato di Zagabria nel ruolo della Prima dama ne *Il flauto magico* di W. A. Mozart. È vincitrice di numerosi premi in concorsi nazionali ed internazionali; gli ultimi successi sono i primi premi ai concorsi *Tullio Serafin* in Italia, *Mikuláš Schneider-Trnavský* in Slovacchia e al concorso internazionale Zinka Milanov a Fiume.

Il direttore d'orchestra **Ivo Lipanović** è nato a Dubrovnik dove ha iniziato la sua carriera musicale. Dal 1992 al 1998, Ivo Lipanović è stato direttore dell'Opera di Spalato e direttore artistico del programma musicale del Festival estivo di Spalato. La notevole carriera internazionale di Ivo Lipanović inizia nel 1995, ha collaborato con prestigiosi teatri in Corea del Sud, Turchia, Italia, Germania, Francia. Ha collaborato con molte star dell'opera mondiale: José Carreras, Matti Salminen, Barbara Hendricks, Svetlana Vassileva, Paolo Coni, Paoletta Marrocu, Fiorenza Cedolins, Inva Mula e Denyce Graves. Oltre ad un ricchissimo repertorio operistico e oratorio, il maestro Ivo Lipanović ha diretto l'esecuzione di numerose opere sinfoniche. Nel 2017 ha diretto con grande successo l'opera *Don Carlo* di Giuseppe Verdi (nel ciclo *Arioso* della Sala Concerti Vatroslav Lisinski). Dal 2014 al 2018 è stato per la seconda volta direttore dell'Opera HNK di Spalato e direttore ad interim dell'Opera da ottobre 2018 a ottobre 2019.

Nei suoi molti anni di attività, **la Filarmonica di Zagabria** si è distinta come un'orchestra di primo piano che promuove l'arte della musica non solo nella città di cui porta il nome, ma in tutta la Croazia e nel mondo. Il numero di concerti che la Filarmonica di Zagabria ha tenuto nella sua città d'origine è impressionante, ma l'elenco dei paesi, delle città e delle sale in cui ha suonato l'Orchestra è ancora più impressionante. Nelle ultime stagioni l'Orchestra si è esibita alla Carnegie Hall di New York, in Argentina, Oman, Kuwait, Cina e Gran Bretagna, poi a Vienna, Salisburgo, Lisbona, Budapest, Varsavia, Cracovia, Mosca, San Pietroburgo, Roma, Dresda, Zurigo e Milano. Ovviamente si esibiscono regolarmente in tutta la Croazia.

Il genio di **Gioachino Rossini** (Pesaro, 29 febbraio 1792 – Passy, Parigi, 13 novembre 1868) ha influenzato i compositori dell'Ottocento e del Novecento fino a Igor Stravinskij. Le sue opere oltre ad essere di meravigliosa bellezza sono anche straordinariamente innovative, intrecciando elementi dell'opera seria e dell'opera buffa. **Il Barbiere di Siviglia** è una delle opere più popolari di tutti i tempi, le sue melodie sono puro estratto di serotonina. **La gazza ladra**, realizzata nel secondo decennio dell'Ottocento, è un'opera moderna e innovativa appartenente al genere d'opera semiseria tratto dall'opera *La Pie voleuse* di Théodore d'Aubigny e Louis-Charles Caigniez. Presubilmente ispirata a una storia vera, racconta le vicende di una gazza ladra che ruba un cucchiaino d'argento, per il furto viene accusata e condannata a morte una giovane cameriera. L'opera ha invece un lieto fine, nonostante momenti molto intesi e tesi, Ninetta, la protagonista, viene assolta. La prima rappresentazione de *La gazza ladra*, il 31 maggio 1817 al Teatro alla Scala di Milano, riscosse grande successo. Dopo l'emozionante inizio con i tamburi seguiti dall'Allegro marziale, Rossini alterna maggiori e minori, introducendo il nuovo tema con le sue svolazzanti terzine in pianissimo, mentre l'oboe pittoresco e misterioso sembra descrivere la gazza, che con il furto provoca un' imprevista sequenza di eventi. **La Danza Napoletana** fu composta nel 1830, ispirata al ritmo della tarantella, danza popolare in tutto il sud Italia, come ottavo brano del ciclo *Les soirées musicales* (1830-1835). Il testo è stato scritto dal conte Carlo Pepoli. Questa vivace canzone, concepita come un'aria da concerto, è una sorta di efficace scioglilingua in cui il testo è pronunciato molto velocemente e dipinge un incantevole ballo notturno con delle belle donne su una spiaggia illuminata dalla luna, celebra la giovinezza, un momento inebriante, un movimento svolazzante e vertiginoso.

Accanto a Rossini e Bellini, il terzo gigante del "triumvirato" lirico della prima metà dell'Ottocento e uno dei maggiori compositori belcantisti della storia è senza dubbio **Gaetano Donizetti** (Bergamo, 29 novembre 1797 - Bergamo, 8 aprile, 1848). Donizetti, di umili origine, venne scoperto dal maestro Simon Mayr, che dopo nove anni di un'accurata istruzione lo mandò a studiare musica a Bologna. In una vita relativamente breve, segnata da tragedie personali, Donizetti compose il sorprendente numero di 71 opere! Una delle più famose, l'opera buffa **LeLisir d'amore** alla sua prima il 12 maggio 1832 al Teatro della Canobbiana di Milano, ebbe un grandioso successo. Una delle arie più geniali che Donizetti abbia mai scritto è la famosa **Una furtiva lagrima**. Il giovane e ingenuo ragazzo del villaggio Nemorino è innamorato di Adina. All'inizio, sembra che lei non ricambi il suo amore, quindi, dal cialtrano viaggiatore Dulcamar, compra una "pozione d'amore" (in realtà era una semplice bottiglia di vino). In un intreccio di situazioni comiche e simpatiche nel terzo atto dell'opera, Nemorino canta un'aria su "una lacrima apparsa segretamente nei suoi occhi", sul suo desiderio d'amore, ma anche sulla grande felicità che lo travolge quando pensa a lei. Nella terza scena del primo atto dell'opera, **Una parola, o Adina**, è la dichiarazione d'amore di Nemorino alla capricciosa Adina, che non lo ricambia. Una scena toccante, emozionante e mai patetica.

Il periodo della creazione artistica di **Giuseppe Verdi** (Le Roncole, 9 o 10 ottobre 1813 - Milano, 27 gennaio 1901), si estende lungo un'intera epoca in cui si succedettero numerosi fenomeni musicali minori ma Verdi rimase il fenomeno dominante del mondo della musica lirica. Tra i cantanti lirici, le arie verdiane sono eccezionali sfide vocali, nelle quali si sono mantenuti i canoni del bel canto e tutto il virtuosismo e la bellezza del fraseggio ereditati dai maestri dell'opera italiana della prima metà dell'Ottocento, ma rafforzati dalla verità drammatica e dall'intensità. È proprio per queste caratteristiche che la musica verdiana si raffigura nel repertorio canoro come l'apice in senso tecnico e artistico e dunque il coronamento della carriera di un cantante lirico. Con l'opera **Rigoletto**, Verdi creò nel 1851 il suo primo capolavoro che lo portò alla fama mondiale. Dopo il clamoroso successo della prima nel marzo 1851, *Rigoletto*, come nessun'altra opera precedente e in un periodo incredibilmente breve, andò in scena nei più grandi teatri d'opera non solo in Italia ma anche in tutto il mondo. Dopo aver composto *La donna è mobile* Verdi capì di aver creato un vero successo. Per garantire l'effetto di sorpresa e di "esclusività" dell'aria per la prima, Verdi la tenne completamente segreta: sia il tenore che l'orchestra ricevettero le note all'ultimo minuto, poco prima della prima rappresentazione. La storia d'amore tra una cortigiana e un giovane ragazzo nella *Traviata* avrebbe potuto significare un conflitto quasi certo con la censura dell'epoca, ma sorprendentemente non furono richiesti grandi cambiamenti. La censura pensava che cambiare l'ambientazione storica avrebbe attenuato l'effetto e quindi, fino al 1914, nelle partiture stampate era scritto che gli avvenimenti si svolgevano "a Parigi, intorno al 1700". Nella *Traviata* Verdi ha dimostrato una grande maestria tecnica, lucidità e trasparenza, umanità, penetrazione psicologica del personaggio, gusto inconfondibile. La *Traviata* fu rappresentata per la prima volta il 6 marzo 1853 al Teatro La Fenice di Venezia.

Il noto e piuttosto breve **Preludio al primo atto dell'opera** è estremamente raffinato: all'inizio introduce un'immagine musicale di un desiderio (amoroso) quasi etereo che si sviluppa in una bella e altrettanto malinconica melodia piena di eleganza e di un'apparente riconciliazione con il destino. Il duetto di Violetta e Alfredo **Libiamo nei lieti calici** è un brindisi all'amore, alla bellezza, al divertimento, a un momento di felicità, e il testo parla anche della fugacità dei bei momenti della vita, che è come un fiore: sboccia e appassisce, perdendo in modo inarrestabile la bellezza e il fascino. Il libretto per l'opera **Trovatore** è basato sul dramma teatrale *El trovador* di Antonio García Gutiérrez, scrittore e librettista spagnolo. L'aria (più precisamente la cabaletta) **Di quella pira** nel terzo atto dell'opera è una rappresentazione della situazione in cui Manrico apprende che sua madre Azucena sarà bruciata sul rogo. Quest'aria per davvero intrisa di carica eroica è vocalmente estremamente impegnativa, con un'ampia gamma di toni e con la finale in do acuto, il che la rende una delle arie vocalmente più difficili nella storia dell'opera del Novecento.

Sebbene **La cavalleria rusticana** sia di fatto la prima opera eseguita dal maestro **Pietro Mascagni** (Livorno, 7 dicembre 1863 - Roma, 2 agosto 1945), gli portò una fama tale da poter vivere di diritti d'autore per il resto della vita. La *Cavalleria* ha come fonte letteraria l'omonima novella di Giovanni Verga, tratta dalla raccolta *Vita dei campi* e divenne allo stesso tempo l'incarnazione e il paradigma del Verismo in musica unendo e amalgamando tutti gli elementi musicali e

letterari del Verismo: il ritratto realistico dei destini, la ferocia delle passioni, le pulsioni che spesso portano a finali tragici. L'**Intermezzo** è una piccola »oasi« di pace e tranquillità nel vortice delle vicissitudini del protagonista, noto a livello mondiale anche per la terza parte della saga cinematografica Il Padrino, capolavoro cinematografico di Francis Ford Coppola.

Giacomo Puccini (Lucca, 22 dicembre 1858 – Bruxelles, 29 novembre 1924) nasce in Toscana, in una famiglia di musicisti. Nel 1883 terminò con successo gli studi presso il Conservatorio di Milano con la composizione Capriccio sinfonico e poi si dedicò all'opera. Dopo il successo de *Le Villi*, *Edgar*, commissionato da Giulio Ricordi, fu un fallimento, l'editore però gli diede un'altra possibilità, così nasce Manon Lescaut nel 1893. Puccini dimostra una particolare sensibilità nel formare i caratteri femminili, immergendosi nella loro psicologia, sentendone il desiderio primordiale di sacrificarsi in nome dell'amore devoto. La **Bohème** fu l'inizio della collaborazione di Puccini con gli eccellenti librettisti Luigi Illica e il poeta Giuseppe Giacosa. Aveva un senso infallibile per il corso della trama drammatica, che interrompeva abilmente con effusioni melodiche in arie e duetti prevalentemente lirici, non compromettendo lo svolgimento della trama e creando un tutt'uno invisibile. Il primo atto dell'opera La Bohème esprime la prima forte estasi amorosa, in cui non vi è traccia della tragicità degli eventi che seguiranno e si conclude con un lungo duetto amoroso, in cui Rodolfo e Mimì si incontrano e si innamorano. L'incontro romantico inizia con lei che bussa alla porta. Mimì è la vicina di Rodolfo che ha perso la chiave nel buio, Rodolfo la trova, ma la nasconde in tasca, volendo trattenere Mimì. Le prende la mano e nell'aria **Che gelida manina** le racconta di sé. Le sue espressioni lo delineano come uno scrittore forte, ottimista, anche se povero, e il suo slancio conquista Mimì. L'aria **Quando me'n vo'**, nota anche come il valzer di Musetta, è un'aria affascinante con la quale Musetta cerca di attirare l'attenzione e riconquistare il suo ex fidanzato Marcello nel Caffè Momus nel famoso Quartiere Latino. Un destino insolito toccò all'opera di Puccini **La rondine**. Sebbene Puccini avesse creato un'opera di grande valore artistico, i contemporanei del compositore e persino i suoi stretti collaboratori e amici non dividevano del tutto la sua opinione. **Chi il bel sogno di Doretta**, l'aria di Magda del primo atto dell'opera, in cui canta il suo sogno è allo stesso tempo piena di passione, ma anche malinconica e struggente, caratteristiche del grande mago dell'opera italiana a cavallo tra Otto e Novecento. L'aria **E lucevan le stelle**, che Mario Cavaradossi canta alla fine della **Tosca**, in attesa dell'esecuzione, coinvolge l'ascoltatore così profondamente da poter sentire e vedere ciò che sente e vede il personaggio. Nelle opere di Puccini, l'aria è parte del flusso musicale dell'opera e spesso è un breve slancio rapsodico. Nella sua terza opera, **Manon Lescaut**, rappresentata per la prima volta nel 1893 a Torino, il genio di Puccini era già ben visibile. Manon Lescaut presenta una giovane ragazza che, desiderosa di una vita più confortevole, non esita a deviare dal sentiero della moralità. Puccini ritrae abilmente le sfumature del Settecento, soprattutto l'ipocrisia e la dissolutezza di quel periodo. La trama e la musica diventano torbidi per purificarsi nella musica dell'ultimo atto, che porta alla catarsi finale. Uno di questi momenti è il malinconico **Intermezzo del terzo atto**, che segue il viaggio a Le Havre, da dove sarà deportata Manon, la melodia diventa quasi onirica, gli eventi sembrano essere avvolti nell'oblio.

Gaetano Donizetti

Una furtiva lagrima, romanca Nemorina iz 2. čina opere *Ljubavni napitak*
Libreto: Felice Romani prema komediji *Napitak (Le Philtre)* Eugènea Scribea
Una furtiva lagrima, l'aria di Nemorino, dal secondo atto dell'opera *L'elisir d'amore*
Libretto: Felice Romani ispirato a *Le Philtre* di Eugène Scribe

Una furtiva lagrima
Negli occhi suoi spuntò:
Quelle festose giovani
Invidiar sembrò

Che più cercando io vo?
Che più cercando io vo?
M'ama, sì, m'ama, lo vedo
Lo vedo!

Un solo istante i palpiti
Del suo bel cor sentir!
I miei sospir confondere
Per poco a' suoi sospir!
I palpiti, i palpiti sentir
Confondere i miei co' suoi sospir!

Cielo, si può morir?
Di più non chiedo, non chiedo
Oh cielo, si può, si può morir?
Di più non chiedo
Non chiedo

Si può morir, si può morir... d'amor?

Suza joj se krišom
Pomolila u očima:
Tim razdraganim djevojkama
Kao da je pozavidjela.

Što ja još hoću?
Što ja još hoću?
Voli me, jest, voli me, vidim,
Jasno vidim!

Da samo na tren osjetim
Kučaje divnog joj srca!
Da svoje uzdahe stopim
Nakratko s njezinima!
Da kucaje, kucaje osjetim,
Da s njezinima stopim svoje uzdahe!

Nebo, može li se umrijeti?
Ne tražim, ne tražim više,
Oh, nebo, može li se, može li se umrijeti?
Više ne tražim,
Ne tražim.

Može li se umrijeti, umrijeti... od ljubavi?

Giuseppe Verdi

La donna è mobile, kancona Vojvode od Mantove iz 3. čina opere *Rigoletto*
Libreto: Francesco Maria Piave prema drami *Kralj se zabavlja (Le roi s'amuse)* Victora Hugoa
La donna è mobile, l'aria del Duca di Mantova, dal terzo atto dell'opera *Rigoletto*
Libretto: Francesco Maria Piave ispirato a *Le roi s'amuse* di Victor Hugo

La donna è mobile
Qual piuma al vento
Muta d'accento
E di pensier
Sempre un amabile
Leggiadro viso
In pianto o in riso
È menzognero

Žena je nestalna
Kao perce na vjetru,
Začas promijeni stav
I predomisli se.
Kad god umiljato,
Dražesno lice
Plače ili se smije,
Uvijek se pretvara.

Gaetano Donizetti

Una parola, o Adina, duet Adine i Nemorina iz 1. čina opere *Ljubavni napitak*

Libreto: Felice Romani prema komediji *Napitak (Le Philtre)* Eugèna Scribea

Una parola, o Adina, duetto Adina e Nemorino dal primo atto dell'opera *L'elisir d'amore*

Libretto: Felice Romani ispirato a *Le Philtre* di Eugène Scribe

SCENA TERZA

Nemorino e Adina

TREĆI PRIZOR

Nemorino i Adina

NEMORINO

Una parola, o Adina.

NEMORINO

Samo riječ, Adino,

ADINA

L'usata seccatura!

I soliti sospir! Faresti meglio

A recarti in città presso tuo zio,

Che si dice malato, e gravemente.

ADINA

Opet mi dosađuješ!

Uzdišeš kao inače! Bolje bi ti bilo

Da pođeš u grad k svojem stricu,

Koji je, kažu, bolestan, i to teško.

NEMORINO

Il suo mal non è niente - appresso al mio.

Partirmi non poss'io ...

Mille volte il tentai ...

NEMORINO

Njegova bolest nije ništa prema mojoj.

Ne mogu se od tebe udaljiti...

Pokušao sam stoput...

ADINA

Ma s'egli more,

E lascia erede un altro? ...

ADINA

No ako umre

I nasljedstvo ostavi kome drugom?...

NEMORINO

E che m'importa? ...

NEMORINO

Pa što me briga?...

ADINA

Morra di fame, e senza appoggio alcuno ...

ADINA

Umrijet ćeš od gladi i bez ikakve potpore...

NEMORINO

O di fame o d'amor ... per me è tutt'uno.

NEMORINO

Ili od gladi, ili od ljubavi... meni je posve isto.

ADINA

Odimi. Tu sei buono,

Modesto sei, né al par di quel sergente

Ti credi certo d'inspirarmi affetto;

Così ti parlo schietto,

E ti dico che invano amor tu speri,

Ché capricciosa io sono, e non v'ha brama

Che in me tosto non muoia appena è desta.

ADINA

Čuj me. Ti si dobar,

Skroman si, pa valjda ne misliš

da u meni budiš osjećaje kao narednik;

Govorim ti iskreno

I kažem ti da se uzalud nadaš mojoj ljubavi,

Jer sam ja hirovita, i nema te želje

Koja u meni ne umre čim je nikla.

NEMORINO

Oh! Adina! ... e perché mai? ...

NEMORINO

Oh! Adino!... Pa zašto?...

ADINA

Bella richiesta!

Chiedi all'aura lusinghiera

Perché vola senza posa

Or sul giglio, or sulla rosa,

Or sul prato, or sul ruscel;

Ti dirà che è in lei natura

L'esser mobile e infedel.

NEMORINO

Dunque io deggio? ...

ADINA

All'amor mio

Rinunziar, fuggir da me.

NEMORINO

Cara Adina! ... non poss'io.

ADINA

Tu nol puoi? Perché?

NEMORINO

Perché!

Chiedi al rio perché gemente

Dalla balza ov'ebbe vita

Corre al mar che a sé l'invita,

E nel mar sen va a morir:

Ti dirà che lo trascina

Un poter che non sa dir.

ADINA

Dunque vuoi?

NEMORINO

Morir com'esso,

Ma morir seguendo te.

ADINA

Ama altrove: è a te concesso.

NEMORINO

Ah! possibile non è.

ADINA

Kakvo pitanje!

Pitaj zamamni lahor

Zašto bez predaha slijeće

Sad na ljiljan, sad na ružu,

Sad na ledinu, sad na potok;

Kazat će ti kako mu je u naravi

Da bude nestalan i nevjeran.

NEMORINO

Ja dakle moram?...

ADINA

Moje se ljubavi

odreći, od mene bježat.

NEMORINO

Mila Adino!... Ne mogu ja to.

ADINA

Ti ne možeš? Zašto?

NEMORINO

Zato!

Pitaj rijeku zašto s hukom

Od stijene iz koje je potekla

Juri k moru što je k sebi zove

Da bi u moru umrla:

Kazat će ti da je goni

Moć koju ne zna iskazati.

ADINA

Znači, hoćeš?

NEMORINO

Poput nje umrijeti,

Ali umrijeti prateći te.

ADINA

Ljubav potraži drugdje: to ti je dopušteno.

NEMORINO

Ah! Nije moguće.

ADINA

Per guarir di tal pazzia,
Ch'è pazzia l'amor costante,
Dèi seguir l'usanza mia,
Ogni di cambiar d'amante.
Come chiodo scaccia chiodo,
Così amor discaccia amor.
In tal guisa io me la godo,
In tal guisa ho sciolto il cor.

NEMORINO

Ah! te sola io vedo, io sento,
Giorno e notte, e in ogni oggetto;
D'obliarti invano io tento.
Il tuo viso ho sculto in petto ...
Col cambiarti qual tu fai,
Può cambiarsi ogn'altro amor,
Ma non può, non può giammai
Il primiero uscir dal cor.

ADINA

Da se izliječiš od tog ludila,
Jer i jest ludilo postojana ljubav,
Moraš slijedit moj običaj
Da svaki dan ljubim drugog.
Kao što se klin klinom izbija,
Tako se ljubav tjera ljubavlju.
Na taj način se lijepo provodim,
Na taj sam način srce odriješila spona.

NEMORINO

Ah! Ja samo tebe vidim, ja te osjećam
Dan i noć, i u svakoj stvari;
Uzalud te pokušavam zaboraviti.
Tvoje lice nosim uklesano u grudima...
Tako mijenjajući, kao što činiš ti,
Može se zamijeniti svaka druga ljubav,
Ali ne može, nikad ne može
Prva ljubav napustiti srce.

Giacomo Puccini

Quando m'en vo, arija Musette iz 2. čina opere *La Bohème*
Libreto: Luigi Illica i Giuseppe Giacosa prema *Scene iz boemskog života*
(*Scènes de la vie de bohème*) Luis-Henrija Murgera
Quando m'en vo, l'aria di Musetta, dal secondo atto dell'opera *La Bohème*
Libretto: Luigi Illica e Giuseppe Giacosa ispirato
a *Scènes de la vie de bohème* di Louis-Henri Murger

Quando men vo soletta per la via,
La gente sosta e mira
E la bellezza mia tutta ricerca in me
Da capo a pie'...
Ed assaporo allor la bramosia
Sottile, che da gli occhi traspira
E dai palesi vezzi intender sa
Alle occulte beltà.
Così l'effluvio del desio tutta m'aggira,
Felice mi fa!
E tu che sai, che memori e ti struggi
Da me tanto rifuggi?
So ben le angoscie tue non le vuoi dir,
Ma ti senti morir!

Kad ulicom hodam sama,
Svijet zastaje i gleda
I odmjerava me kako sam lijepa
Od glave do pete...
Tad se naslađujem požudom
Što neprimjetno izvire iz očiju
I po vidljivim čarima naslućuje
Skrivene dražesti.
Tako me dah želje cijelu obavija,
Usrećuje me!
A ti koji znaš, koji pamtiš i čezneš,
Stalno od mene bježiš?
Dobro znam da ne želiš reći koliko patiš,
Ali osjećaš kako umireš!

Giacomo Puccini

Che gelida manina, arija Rodolfa iz 1. čina opere *La Bohème*
Libreto: Luigi Illica i Giuseppe Giacosa prema *Scene iz boemskog života*
(*Scènes de la vie de bohème*) Luis-Henrija Murgera
Che gelida manina, l'aria di Rodolfo, dal primo atto dell'opera *La Bohème*
Libretto: Luigi Illica e Giuseppe Giacosa ispirato
a *Scènes de la vie de bohème* di Louis-Henri Murger

Che gelida manina, se la lasci riscaldar.
Cercar, che giova? Al buio non si trova.
Ma per fortuna, è una notte di luna,
e qui la luna... l'abbiamo vicina.

Aspetti, signorina,
le dirò con due parole:
chi son... e che faccio...
come vivo... Vuole?
Chi son? Sono un poeta.
Chi cosa faccio? Scrivo.
E come vivo? Vivo.
In povertà mia lieta,
scialo da gran signore...
rime ed inni d'amore.
Per sogni e per chimere...
e per castelli in aria!
L'anima ho milionaria.
Talor dal mio forziere...
ruban tutti i gioielli
due ladri: gli occhi belli.
V'entrar con voi pur ora,
ed i miei sogni usati
e i bei sogni miei tosto si dileguar!
Ma il furto non m'accora,
poiché v'ha preso stanza... la speranza!
Or che mi conoscete, parlate voi deh! parlate...
Chi siete?
Vi piaccia dir?

Kako ti je hladna ručica, dopusti da je zgrijem...
Čemu tražiti ključ? U mraku ga nećemo naći.
No srećom, noćas je mjesečina
a mjesec nam je tu... nadohvat.

Pričekajte, gospođice,
kazat ću vam u dvije riječi:
tko sam... i što radim...
kako živim... Hoćete li?
Tko sam? Pjesnik sam.
Što radim? Pišem.
A kako živim? Živim.
U svom vedrome siromaštvu,
gospodski rasipam...
ljubavne stihove i hvalospjeve.
Za snove i za utvare...
i za kule u zraku!
Duša mi je milijunašica.
Katkad iz moje riznice...
sve dragulje pokradu
dva lopova: dva lijepa oka.
Upravo su unutra stupili s vama,
i snovi koje sam dosad sanjao,
moji lijepi snovi, odmah su se rasplinuli!
No ne zdvajam što sam okraden,
jer se tu nastanila... nada!
Sad kad me poznajete, govorite vi, hajde! Govorite...
Tko ste?
Biste li mi rekli?

Già la luna è in mezzo al mare,
Mamma mia, si salterà.
L'ora è bella per danzare,
Chi è in amor non mancherà.
Già la luna è in mezzo al mare,
Mamma mia, si salterà.
L'ora è bella per danzare,
Chi è in amor non mancherà.
Già la luna è in mezzo al mare,
Mamma mia, si salterà.
Presto, in danza a tondo a tondo,
Donne mie venite qua,
Un garzon bello e giocondo
A ciascuna toccherà.
Finché in ciel brilla una stella
E la luna splenderà,
Il più bel con la più bella
Tutta notte danzerà.
Mamma mia, mamma mia,
Già la luna è in mezzo al mare,
Mamma mia, mamma mia,
Mamma mia si salterà.
Frinche, frinche, frinche, frinche,
Frinche, frinche, mamma mia, si salterà.
Frinche, frinche, frinche, frinche,
Frinche, frinche, mamma mia, si salterà.
Ah la ra la ra, la ra laa la la ra
Laa, la ra la ra, la ra la la la ra...
Salta, salta, gira, gira,
Ogni coppia a cerchio va,
Già s'avanza, si ritira
E all'assalto tornerà.
Salta, salta, gira, gira,
Ogni coppia a cerchio va,
Già s'avanza, si ritira
E all'assalto tornerà.
Già s'avanza, si ritira
E all'assalto tornerà.
Serra, serra, colla bionda,
Colla bruna va qua e là,
Colla rossa va a seconda,

Gioachino Rossini

La Danza Napoletana iz zbirke *Le soirées musicales*

Tekst: Carlo Pepoli

La Danza Napoletana da *Le soirées musicales*

Testo: Carlo Pepoli

Već je mjesec nad pučinom,
Skakat će se, majko mila,
Da se pleše pravi je čas.
Zaljubljenih sva je sila.
Već je mjesec nad pučinom.
Skakat će se, majko mila,
Da se pleše pravi je čas.
Zaljubljenih sva je sila.
Već je mjesec nad pučinom,
Skakat će se, majko mila.
Hitro, nek se kolo vije,
Gospe drage, hajte amo,
Svakoj se lijep momak smije
I plesat će s njome samo.
Dok na nebu zvijezda blista
I s njim zvijezda jasna sjaja,
Ljepotan će s ljepoticom
Plesat u noć sve do kraja.
Majko mila, majko mila,
Već je mjesec nad pučinom,
Majko mila, majko mila,
Skakat će se cijelu noć.
Živo, živo, majko mila,
Živo, majko, cijelu noć.
Živo, živo, živo, živo,
Živo, majko, cijelu noć.
Ah la ra la ra, la ra laa la la ra
Laa, la ra la ra, la ra la la la ra...
Skoči, skoči, vrti, vrti,
U krug ide svaki par,
Naprijed krene, pa uzmakne,
Pa obnovi plesni žar.
Skoči, skoči, vrti, vrti,
U krug ide svaki par,
Naprijed krene, pa uzmakne,
Pa povratu plesni žar.
Naprijed krene, pa uzmakne,
Pa obnovi plesni žar.
S plavušom ti nemoj stati,
S crnokosom tamo-amo,
Ridokosu blisko prati,

Colla smorta fermo sta.
Viva il ballo a tondo, a tondo,
Sono un re, sono un pascià,
È il più bel piacer del mondo,
La più cara voluttà.
Mamma mia, mamma mia,
Già la luna è in mezzo al mare,
Mamma mia, mamma mia,
Mamma mia, si salterà.
Frinche, frinche, frinche, frinche,
Frinche, frinche, mamma mia, si salterà.
Frinche, frinche, frinche, frinche,
Frinche, frinche, mamma mia, si salterà.
Ah la ra la ra, la ra laa la la ra
Laa, la ra la ra, la ra la la la ra...

S bljedunjavom miruj samo.
Živio nam ples u kolu,
Ja sam kralj, ja pravi paša,
Najbolja je stvar na svijetu,
Najdraža je to slast naša.
Majko mila, majko mila,
Već je mjesec nad pučinom,
Majko mila, majko mila,
Skakat će se cijelu noć.
Živo, živo, majko mila,
Živo, majko, cijelu noć.
Živo, živo, živo, živo,
Živo, majko, cijelu noć.
Ah la ra la ra, la ra laa la la ra
Laa, la ra la ra, la ra la la la ra...

Giuseppe Verdi

Brindisi: Libiamo nei lieti calici, duet Violetta i Alfredo iz 1. čina opere *Traviata*

Libretto: Francesco Maria Piave na temelju drame *Dama s kamelijama* (*La dama de las camelias*)

Alexandra Dumasa sina

Brindisi: Libiamo nei lieti calici, duetto di Violetta e Alfredo dal primo atto dell'opera *La traviata*

Libretto: Francesco Maria Piave ispirato al dramma *La dama de las camelias*

Alexandre Dumas

Alfredo

Libiamo, libiamo ne' lieti calici,
che la bellezza infiora;
e la fuggevol, fuggevol ora
s'inebria a voluttà.
Libiamo ne' dolci fremiti
che suscita l'amore,
poiché quell'occhio al core
onnipotente va.
Libiamo, amore; amor fra i calici
più caldi baci avrà.
Ah! Libiamo, amor fra' calici
più caldi baci avrà.

Violetta

Tra voi, tra voi saprò dividere
il tempo mio giocondo;
tutto è follia, follia nel mondo
ciò che non è piacer.
Godiam, fugace e rapido
è il gaudio dell'amore;
è un fior che nasce e muore,
né più si può godere.

Alfredo

Pijmo, pijmo iz radosnih pehara
što ih krasi ljepota;
i neka se ovaj kratki, kratki sat
opija do vrhunca naslade.
Pijmo iz slatkih drhtaja
što ih pobuđuje ljubav,
kad to svemoćno oko
prodire u srce.
Pijmo, ljubavi; ljubav će od pehara
imati vrelije poljupce.
Ah! Pijmo, ljubav će od pehara
imati vrelije poljupce.

Violetta

S vama, s vama ću znat podijeliti
svoje sretno trenutke;
ludost je, ludost sve na svijetu
što ne pruža ugodu.
Uživajmo, brzo prolazi
radost ljubavi;
to je cvijet koji se rodi i umre,
i u njemu se više ne može uživati.

Godiam! C'invita, c'invita un fervido
accento lusinghier
Ah! Godiamo! La tazza, la tazza e il cantico,
la notte abbella e il riso.
In questo, in questo paradiso
ne scopra il nuovo di.

Violetta (Alfredo)

La vita è nel tripudio... (Quando non s'ami ancora.)
Nol dite a chi l'ignora... (È il mio destin così.)

Violetta e Alfredo

Ah! Godiamo! La tazza, la tazza e il cantico,
la notte abbella e il riso.
In questo, in questo paradiso
ne scopra il nuovo di.
Ne scopra il nuovo, il nuovo di.
Ne scopra il nuovo, il nuovo di.
Si, ne scopra il nuovo, il nuovo di.

Uživajmo! Poziva nas strastven
i zamaman glas.
Ah! Uživajmo! U čaši vina, uz pjesmu
i smijeh ljepša je noć.
U ovome rajju
neka zatekne nas novi dan.

Violetta (Alfredo)

Samo u slavlju se živi... (Kad se još ne ljubi.)
Ne govorite onoj koja ljubav ne poznaje... (To hoće moja kob.)

Violetta i Alfredo

Ah! Uživajmo! U čaši vina, uz pjesmu
i smijeh ljepša je noć.
U ovome rajju
Nek zatekne nas novi dan.
Nek zatekne nas novi dan.
Nek zatekne nas novi dan.
Da, nek zatekne nas novi dan.

Giacomo Puccini

Chi il bel sogno di Doretta, arija Magde iz 1. čina opere *Lastavica*

Libreto: Giuseppe Adami prema libretu Alfreda Marije Wilnera i Heinza Reicherta
Chi il bel sogno di Doretta, l'aria di Magda dal primo atto dell'opera *La Rondine*
Libretto: Giuseppe Adami ispirato al libretto di Alfred Marija Wilner e Heinz Reichert

Chi il bel sogno di Doretta
Potè indovinar?
Il suo mister come mai fini?
Ahimè! Un giorno uno studente
In bocca la bacio
E fu quel bacio rivelazione
Fu la passione!
Folle amore!
Folle ebbrezza!
Chi la sottile carezza
D'un bacio così ardente
Mai ridir potrà?
Ah! Mio sogno!
Ah! Mia vita!
Che importa la ricchezza
Se alfine è rifiorita
La felicità?
O sogno d'or
Poter amar così!

Tko je Doretin lijepi san
Pogodit' mogao?
Kako li se tajna njena okončala?
Jao! Jednog ju je dana neki student
U usta poljubio
I taj je poljubac bio otkriće!
Bio je strast!
Luda ljubav!
Ludo ushićenje!
Tko će nježno milovanje
Poljupca tako žarkog
Ikad opisat' moći?
Ah! Moj san!
Ah! Život moj!
Što znači bogatstvo
Ako na kraju
Sreća procvjeta?
Zlatna li sna
Moći tako voljeti!

Giuseppe Verdi

Di quella pira, kabaleta Manrica iz 3. čina opere *Trubadur*

Libreto: Salvatore Cammarano prema drami *Trubadur (El trovador)* Antonija Garcije Gutiérreza
Di quella pira, cabaleta di Manrico, dal terzo atto dell'opera *Il trovatore*
Libretto: Salvatore Cammarano ispirato al dramma *El trovador* di Antonio Garcia Gutiérrez

Di quella pira, l'orrendo foco
tutte le fibre m'arse, avvampò!
Empi, spegnetela, o ch'io fra poco
col sangue vostro la spegnerò!
Era già figlio prima d'amarti,
non può frenarmi il tuo martir...
Madre infelice, corro a salvarti,
o teco almeno corro a morir!

Strahotna vatra te lomače
do srži mi je zapalila, rasplamsala biće!
Zlikovci, ugasite je ili ću je domalo
ja ugasi ti vašom krvlju!
Sin sam joj bio prije negoli sam tebe zavolio,
ne može me zaustaviti tvoja patnja...
Nesretna majko, hitam da te spasim,
ili hitam da bar s tobom umrem!

Giacomo Puccini

E lucevan le stelle, arija Cavaradossija iz 3. čina opere *Tosca*

Libreto: Luigi Illica i Giuseppe Giacosa prema drami *La Tosca* Victoriene Sardou
E lucevan le stelle, aria di Cavaradossi, dal terzo atto dell'opera *Tosca*
Libretto: Luigi Illica e Giuseppe Giacosa ispirato *La Tosca* Victorien Sardou

E lucevan le stelle...
ed olezzava la terra
stridea l'uscio dell'orto...
e un passo sfiorava la rena...
Entrava ella fragrante,
mi cadea fra le braccia.

A sjale su zvijezde...
i ljupko je odisala zemlja,
zaškrpala su vrtna vrata...
i nečiji je korak dotakao pijesak...
Ušla je ona, mirisna,
i pala mi u naručje.

O! dolci baci, o languide carezze,
mentr'io fremente le belle forme
disciogliea dai veli!
Svani per sempre il sogno mio d'amore.
L'ora è fuggita, e muoio disperato!
E muoio disperato!
E non ho amato mai tanto la vita,
tanto la vita!

O! slatki cjelovi, o meka milovanja,
dok sam ja s ljepoga oblička ustreptalo
skidao velove!
Zauvijek nestade moj san o ljubavi.
Vrijeme je proletjelo i umirem u beznađu!
I umirem u beznađu!
A nikad nisam toliko ljubio život,
toliko ljubio život!

Organizator i nakladnik:
Koncertna dvorana Vatroslava Lisinskog,
Zagreb, Trg Stjepana Radića 4
Za nakladnika: Dražen Sirišćević, ravnatelj
Producentica: Dubravka Bukojević
Urednica: Jelena Vuković
Autori teksta: Zrinka Matić i Davor Merkaš
Prijevod teksta s hrvatskoga na talijanski jezik: Ružica
Babić, Irena Marinić, Raffaella d'Apolito

Prijevod arija s talijanskoga: Morana Čale; Ita Kovač
(Giacomo Puccini, *Chi il bel sogno di Doretta*, arija Magde iz
1. čina opere *Lastavica*)
Lektorica: Rosanda Tometić
Oblikovanje i grafička priprema: Daniel Ille
Tisak: Cerovski d.o.o., Zagreb
Naklada: 600 primjeraka
Cijena: 20 kuna
www.lisinski.hr

GLAZBA POTLAČENIH

THE MUSIC OF THE OPPRESSED

LISINSKI
SUBOTOM
UVJEK
LISINSKI
NEPROCIJENJIV DOŽIVLJAJ!
22/23

Subota, 19. studenoga 2022.

SIMFONIJSKI ORKESTAR, ZBOR I SOLISTI MUZIČKE AKADEMIJE SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Richard Rosenberg, dirigent

U suradnji s Muzičkom akademijom Sveučilišta u Zagrebu.

Lucien Lambert ml.: *Overture de Brocéliande*

Dana Suesse: Koncert za dva glasovira i orkestar u e-molu

Arnold Schönberg: *Preživjeli iz Varšave*, op. 46, za recitatora, muški zbor i orkestar

Leonard Bernstein: *Čičesterski psalmi*

Glazba potlačenih

Jedan od najintrigantnijih američkih dirigenata današnjice, **Richard Rosenberg**, učenik i suradnik svjetski poznatih dirigenata kao što su Bernstein, Sawalisch, Solti ili Hamoncourt, ujedno je i **strastveni tragač za zaboravljenim remek-djelima američke klasične glazbe**. Pod njegovim dirigentskim vodstvom, mladi, punokrvni umjetnici, **Simfonijski orkestar, zbor i solisti Muzičke akademije Sveučilišta u Zagrebu**, izvest će poznata i novootkrivena djela-dragulje američke povijesti glazbe! Susret sa strastvenom i zanosnom glazbom američke skladateljice **Dane Suesse** (1909. – 1987.) nezaboravno je i magično iskustvo za svakoga tko je čuje. Kantata *Preživjeli iz Varšave* genijalnoga izumitelja dodekafonije i naturaliziranog Amerikanca **Arnolda Schönberga** (1874. – 1951.) potresna je i duboko proživljena tonska slika ratnih stradanja i holokausta, a kao neposredni kontrast tom silno ekspresivnom djelu, na programu su još i vedra *Uvertira de Brocéliande*, klasicistički lijepih melodijskih linija nadahnutoga američkog skladatelja **Charlesa Luciena Lamberta** (1828. – 1896.). Veličanstveni vrhunac koncerta bit će jedno od najljepših i najpopularnijih sakralnih djela 20. stoljeća – *Čičesterski psalmi* velikoga **Leonarda Bernsteina** (1918. – 1990.), skladba u kojoj se žar predivnih melodija orijentalne židovske tradicijske glazbe boji raskošnim ritmovima džeza, oplemenjuje nijansama američke pop i revijalne glazbe šezdesetih godina (koju volimo u skladateljjevoj *Priča sa zapadne strane*), ali i oblikuje u monumentalnoj formalnoj arhitekturi zapadnoeuropske sakralne tradicije. **Američka glazba u svoj svojoj veličanstvenoj ljepoti koju bi i sam Kristofor Kolumbo volio otkriti!**

LISINSKI
SUBOTOM
UVJEK
LISINSKI
NEPROCIJENJIV DOŽIVLJAJ!
22/23

Subota, 26. studenoga 2022.

SOFIJSKA FILHARMONIJA

Najden Todorov, dirigent

Vesko Eškenazi, violina

U suradnji s Veleposlanstvom Republike Bugarske.

Felix Mendelssohn-Bartholdy: Koncert za violinu i orkestar u e-molu, op. 64

Felix Mendelssohn-Bartholdy: Četvrta simfonija u A-duru, op. 90, *Talijanska*

Sreća romantike

Točno na svoj 90. rođendan u *Lisinski* se vraća poslije tri godine jedan od najboljih orkestrara jugoistočne Europe, najpoznatiji bugarski ansambl svjetskoga ugleda – **Sofijska filharmonija!** U svojoj dugoj povijesti taj odlični Orkestar nastupao je pod dirigentskim vodstvom najvećih svjetskih dirigenata, kao što su Genadij Rožděstvenski, Kurt Mazur, sir Neville Mariner, Leopold Hager ili Valerij Gergijev, da spomenemo tek nekolicinu najslavnijih! Svojim turnejama u inozemstvu, na kojima je publika prima s oduševljenjem, Sofijska filharmonija **stvorila si je ugled i izgradila ozbiljan autoritet vrhunskoga orkestralnog ansambla** i u krugovima najstrožih svjetskih glazbenih kritičara. Orkestar je uspješno nastupio u najvećim glazbenim središtima i koncertnim prostorima Europe, Azije i Amerike, pozdravljen od najzahtjevnije publike gromoglasnim aklamacijama. **Šef dirigent** Sofijske filharmonije **jedan je od najjedenijih europskih dirigenata** mlađe generacije – **Najden Todorov**. Vrhunsko glazbeno obrazovanje stekao je na sveučilištima Beča i Jeruzalema, a uz bogat repertoar djela orkestralne literature koja izvodi po cijelom svijetu s prominentnim orkestrima, posebno je cijenjen kao operni dirigent: do sada je surađivao s opernim zvijezdama najvećega sjaja (Plácido Domingo, Sonja Jončeva, Anna Tomowa-Sintow, Leo Nucci ili Samuel Ramey). Uz Todorova, na zagrebačkom koncertu imat ćemo povlasticu slušati i violinskoga virtuozu **Veska Eškenazija**, kojega je svijet upoznao kao **čudo od djeteta, dječaka koji je ubrzo stasao u jednoga od najprofiliranijih europskih violinista**, koji je tijekom raskošne umjetničke karijere surađivao s velikanima kao što su Mstislav Rostropovič, Riccardo Chailly, sir Colin Davis ili Seiji Ozawa i Carlo Maria Giulini. U interpretaciji sjajnih bugarskih glazbenika imat ćemo jedinstvenu priliku uživati u vrhuncima glazbenoga romantizma – u jednome od najljepših violinskih koncerata svih vremena i veličanstvenoj *Četvrtoj, Talijanskoj, simfoniji*, besmrtnim djelima iz pera njemačkoga genija Felixa Mendelssohna-Bartholdyja.

Ambasciata d'Italia
Zagabria

GRAD
ZAGREB

